

Неймовірно напружений карколомний сюжет роману сповнений хитросплетінь, маніпуляцій і химерних таємниць. Тут є все: кохання, авантюри, зрада, біль та емоційне насильство. Лондон Вікторіанської епохи зображено без прикрас: бідні квартали, засмічена Темза, злочини, жебраки, порнографи й психіатричні лікарні, більше схожі на тюрми. Саме на дні лондонського життя і зростала Сью: у сім'ї шахраїв, які скуповують крадене й торгують дітьми. Одного разу пройди світ на прізвисько Джентльмен запропонував дівчині оборудку: влаштуватися служницею до багатії леді, допомогти йому схилити її до заміжжя, заволодіти статками жінки й потім поділити їх. Здавалося б, план простий, і Сью погоджується. Але з'ясувалося, що в дурні можна пошити будь-кого – власне, і її саму.

© Sarah Waters, 2002

© ТОВ «Видавництво "Віват"», видання українською мовою, 2019

Присвячую Саллі О-Джей

Подяка

Авторка висловлює вдячність Ленні Гудінгсу, Джулі Гро, Джудіт Мюррей, Маркусу Гоффману, Бріджит Іббс, Керолайн Голлідей, Лорі Говінг, Кейт Тейлор, Джоанн Калогерас, Джудіт Беннетт, Сінтії Геррап, Гір'яні Гімоні й Вероніці Раго.

Частина перша

Розділ перший

Звалася я тоді Сьюзен Тріндер, але всі називали мене просто Сью. Я знаю, якого року народилася, але протягом тривалого часу зеленого поняття не мала, якого саме дня. Тому звикла вважати, що день народження в мене на Різдво. Я сирота. Моя мати померла. Утім, я її ніколи не бачила, тож вона для мене була порожнім місцем. Я була дитиною місіс Саксбі, якщо вже говорити про родинні почуття. А за батька мені правив містер Іббс, власник слюсарної майстерні на Лент-стріт 1, у Боро 2, неподалік від Темзи.

Пам'ятаю, коли саме я вперше замислилася над тим, у якому світі живу й де в ньому те місце, що мені належить.

Була в нас така собі дівчинка на ймення Флора. Вона давала місіс Саксбі пенні за те, щоб я жебрала з нею під час вистави. Мене тоді взагалі часто брали старцювати – надто вже світле в мене в дитинстві було волосся. Флора також була білява, тож могла виставляти мене своєю сестричкою.

Театр, куди вона мене повела того вечора і про який ідеться, звався Цирк святого Георгія 3 в Сурреї. Давали тоді «Олівера Твіста». Згадую все це

як нічне страхіття. Пам'ятаю райок 4, а під ним — дешеві ряди партеру. Пам'ятаю якусь тітку напідпитку, яка вчепилася в стрічки моєї сукні. Пам'ятаю, як мерехтіли вогні — сцена від того здавалася якоюсь загрозливо-похмурою, — а також крики акторів і вереск глядачів. Один із персонажів був у рудій перуці, з бакенбардами — я тоді вирішила, що то перевдягнена в козушок мавпа, такі він фіглі стругав. Набагато гірший був вишкір собацюри з червоними очима. А найпаскудніший був власник цієї собацюри, Білл Сайкс, сутенер. Коли він угатив бідолашну Ненсі ломачкою, у нашому ряду всі посхоплювалися. На сцену хтось швиргнув черевика. А жінка обіч мене голосно заволатала:

— Ах ти ж потворо! Паскуда така! Та ти ж мізинця її не вартий!

Не знаю, чому саме — чи через те, що люди зірвалися на рівні й здавалося, що райок от-от полетить донизу, чи через те, що та тітка заголосила, чи, може, тому, що Ненсі, мертвотно-бліда, нерухомо лежала біля ніг Білла Сайкса, — мене раптом пойняв жах. Здалося, що ми всі загинемо. Я зарюмала, і Флора ніяк не могла мене заспокоїти. А коли жінка, яка щось волатала поряд, раптом розвернулася до мене, простягнула руки й усміхнулася, я заверещала ще дужче. Тоді зарюмала й Флора — їй-бо самій, напевне, тоді було лише років дванадцять-тринадцять. Вона відвела мене додому, і місіс Саксбі дала їй ляпаса.

— Що ти собі думала, коли потягла її на це неподобство? — обурилася вона. — Ти ж мала сидіти з нею на сходах! Не для того я позичаю мою малечу, щоб потім її повертали в такому стані! Вона ж навіть посиніла від плачу! Ти що там робила?

Місіс Саксбі всадовила мене собі на коліна, і я знову заплакала.

— Ну годі, годі, ясочко моя... — сказала вона.

Флора стояла перед нею мовчки й крутила пасмо волосся, прикриваючи почервонілу щоку. Місіс Саксбі була страшна у своїй люті. Вона дивилася на Флору й узутю в пантофлю ногою тупцяла по килиму, колишучись у кріслі-гойдалці — це було величезне рипливе дерев'яне крісло, у яке не мав сідати ніхто, крім неї самої. Час від часу місіс Саксбі плескала грубезною рукою по моїй тремкій спині. Аж раптом...

— Знаю я твої штуки, — сказала вона тихо. Вона взагалі все про всіх знала. — Що там у тебе? Кілька носовичків, еге ж? Кілька носовичків і дамський капшук 5?

Флора засунула пасмо до рота й закусилася його.

— Капшук, — зізналася вона за мить. — І слоїчок парфумів.

— Показуй, — наказала місіс Саксбі, простягнувши руку.

Флора насупилася, але запхала пальці до проріхи біля поясу спідниці й заходилася щось там намацувати. Можете уявити собі, як я здивувалася, коли проріха виявилася зовсім не проріхою, а малесенькою шовковою кишенькою, що була підшита до сукні зісподу. Флора витягла звідти чорний матер'яний капшук і слоїчок із корком на срібному ланцюжку. У капшуку виявилася три пенні 6 й половинка мускатного горішка. Либонь, вона поцупила це в тієї жінки, що була напідпитку й хапала мене за сукню.

Коли зі слоїчка витягли корок, запахло трояндами. Місіс Саксбі форкнула.

— Вилов не вельми, — зауважила вона. — Благенький.

Флора скинула голову.

— Я б іще щось намацала, — відповіла вона, зиркнувши на мене, — якби ця не заверещала.

Місіс Саксбі нахилилася та вгатила їй чергового ляща.

— Оце знала б я, що ти там собі надумала, — сказала вона, — то ти б узагалі залишилася ні з чим. От що я тобі скажу: якщо наміряєшся чуже злапати, бери будь-яку іншу дитину. Сю не чіпай. Уторопала?

Флора насупилася, але сказала, що второпала.

— Добре, — мовила місіс Саксбі. — Тепер забирайся. А оце залиш, бо інакше скажу твоїй матінці, що ти вешталася з джентльменами.

Відтак вона поклала мене до свого ліжка. Спочатку розтерла долонями простирадло, щоб воно стало теплішим, а тоді схилилася й задмухала на мої пальці, щоб зігріти їх. Я була єдина з її вихованців, із ким вона так панькалася.

— Ну що, Сю, тепер уже не боїшся? — спитала вона.

Але я все одно боялася й так їй і сказала. Я зізналася, що боюся: а що, як той сутенер і мене знайде й відлупцює своїм дрючком? Вона відповіла, що чула про цього чолов'ягу, — то він, мовляв, тільки бундючиться.

— Це ж був Білл Сайкс, так? Він же з Клеркенвеллу 7. Він до Боро не потикається. Боїться наших хлопців.

— Але ж, місіс Саксбі, — вигукнула я. — Ви ж не бачили, що він зробив із тією бідолашною Ненсі! Він її як гахне — і вколошкав!

— Уколошкав? — перепитала вона. — Ненсі? Та вона ж заходила до мене годину тому! У неї лише басаман 8 на обличчі. Вона волосся накрутила по-іншому, ніхто навіть і не подумає, що він на неї руку здійснює!

— А що, як він її знову відлупцює? — спитала я.

Тоді місіс Саксбі розповіла, що Ненсі врешті-решт узялася за розум і назавжди покинула Білла Сайкса; вона, мовляв, зустріла хорошого хлопця з Вуппінгу 9, який улаштував її до крамнички, де продавали тютюн і цукрових мишенят 10. Місіс Саксбі прибрала моє волосся з шиї й розправила його по подушці. Я вже казала, що волосся в мене тоді було біляве — утім, коли я подорослішала, воно потемнішало аж до каштанового, — і місіс Саксбі мила мені голову оцтом і розчісувала, аж доки локони не блищали. Тепер вона пригладила волосся і, взявши пасмо, поцілувала його.

— Якщо тільки ця Флора знов спробує потягти тебе цупити чуже, одразу скажи мені. Обіцяєш?

Я пообіцяла.

— Розумничка, — сказала вона.

І пішла. Свічку вона забрала із собою, але двері залишила прочиненими, а що занавіска на вікні була мережана, то до кімнати лилося світло вуличних ліхтарів і не було темно, та й тихо не було. Поверхом вище було декілька кімнат, де час від часу збиралися якісь парубки й дівчата. Вони реготали, гучно тупотіли, кидали монети й іноді танцювали. У кімнаті за стінкою лежала сестра містера Іббса. Вона була прикута до ліжка; їй часто ввижалося всяке уві сні, вона тоді прокидалася й верещала. А по всьому будинку, валетом у колисках, ніби оселедці в коробках із сіллю, лежали немовлята місіс Саксбі. Вони могли розплакатися серед ночі від найменшого шуму, будь-яка дрібничка здатна була їх сколошкати. Тоді місіс Саксбі ходила між ними з пляшкою джину та вливала їм до ротиків по краплинці напою маленькою срібною ложечкою — чути було, як та дзенькала по склу.

Утім, цієї ночі, схоже, кімнати нагорі були порожні, і сестра містера Іббса також була тиха, і, позаяк у будинку було спокійно, немовлята любесенько спали. Я ж звикла до гвалту, а тому заснути не могла. Я лежала й думала про жорстокого Білла Сайкса й мертву Ненсі біля його ніг. З якогось будинку неподалік пролунав чоловічий голос — там лаялися. Потім видзвонили дзигарі на церкві — дзвін химерно пролунав на вітряній вулиці. Я подумала: а чи болить ще у Флори щока? А згодом замислилася над тим, яка відстань від Боро до Клеркенвеллу і чи швидко може дістатися до нас той дядько з дрючком.

Уява в мене вже тоді була жвава. Коли на Лент-стрит пролунали кроки, що зупинилися просто під нашими вікнами, потім заскавучав і зашкрябав кігтями пес, а клямка дверей до майстерні посунула вгору, я схопилася й мало не закричала — завадило мені те, що собака загавкав. Гавкіт був знайомий, не такий, як у того чудовиська з червоними очима в театрі, — це був наш пес Джек. Він був чудовий охоронець. А тоді хтось засвистів. Білл Сайкс не спромігся б так добре засвистіти. Це був містер Іббс. Він ходив за гарячим м'ясним пудингом, щоб повечеряти з місіс Саксбі.

— Усе гаразд? — почула я його голос. — Ти понюхай лишень цю потравку...

Тоді він ще щось сказав, але я вже до пуття не розчула й знову лягла. Варто зазначити, що мені тоді було років п'ять чи, може, шість. Але я пам'ятаю все це дуже чітко. Пригадую, як лежала в ліжку, прислухаючись до дзеленчання виделок, ножів і порцеляни, до зітхань місіс Саксбі, рипіння її крісла й того, як вона час від часу стукала ногою по підлозі. І саме тоді я зрозуміла — раніше мені це не спадало на думку, — як улаштовано світ: у ньому є місце для лихих біллів сайксів, добрих містерів Іббсів, а також для дівчат на ймення Ненсі, що можуть пристати до будь-якого боку. Пам'ятаю, що неабияк тішилася через те, що я вже з тими, до кого врешті-решт пристала Ненсі, — тобто з хорошими хлопцями, які мають цукрових мишенят.

І лише багато років по тому, коли вдруге подивилася «Олівера Твіста», я збагнула, що Ненсі, авжеж, загинула. До того часу Флора вже перетворилася на справдешню злодюжку: у Сурреї їй було вже затісно, і працювала вона тепер у театрах і мюзик-холах Вест-Енду 11 — у натовпі розчинялася миттєво. Утім, із собою мене більше не брала. Як і всі, вона дуже боялася місіс Саксбі. Урешті-решт, її, бідолашку, схопили, коли вона намагалася поцупити браслет у якоїсь леді, і відправили в заслання як злодійку.

Усі ми на Лент-стрит певною мірою були злодіями. От хіба що не тими, які крадуть самі, а радше такими, які допомагають повертати всілякі обладунки. Якщо тоді, коли Флора вперше витягла з проріхи в спідниці гаманець і парфуми, я в захваті на це витріщилася, то згодом на мене такі штуки вже не справляли жодного враження. Адже не минало й дня, щоб хтось не з'являвся в майстерні містера Іббса зі згортком чи пакетом у пазусі, під капелюхом, у рукаві чи в панчосі.

— Ну, як вам ведеться, містере Іббс? — запитував зазвичай відвідувач.

— Та потроху, синку, — відповідав той. Голос у нього був дещо гугнявий. — Є новини?

— Та ні, жодної.

— А для мене щось маєш?

Відвідувач підморгував.

— Маю, містере Іббс, просто з жару, дещо особливе.

Розмова завжди починалася однаково чи майже однаково. Містер Іббс кивав, а тоді опускав запону на дверях майстерні й замикав їх на ключ, адже був обачний і ніколи не роздивлявся здобич біля віконця. За його рундуком була завіса із зеленого сукна, а за нею — коридор, що вів простісінько до кухні. Якщо злодій був зі знайомих, містер Іббс підводив його до столу.

— Ну ж бо, давай, синку, витягай, що маєш, — казав він. — Я ж бо не для всіх на таке зголошуюся. Але ти давній приятель, можна сказати, родич...

Після цього відвідувач вивантажував принесене на стіл, поряд із чашками, чайними ложками й скоринками.

Іноді відбувалося це за присутності місіс Саксбі, яка годувала когось із немовлят ріденьким крупничком. Побачивши її, злодій знімав капелюха.

— Як ви, місіс Саксбі?

— Усе гаразд, любчику.

— А в тебе як справи, Сью? Яка ти вже доросла!

Усі ці люди були для мене неймовірнішими за будь-яких чарівників. Адже з-під поли чи з їхніх рукавів казна-як бралися гаманці, шовкові носовички, годинники. Іноді вони приносили коштовності, срібні тарелі, мідяні свічники, нижні спідниці, а чи навіть усеньке вбрання.

— Дуже якісні штукенції, просто надзвичайні, — зазвичай казали відвідувачі, коли викладали здобич на стіл.

Містер Іббс потирив руки, демонструючи нетерпіння. Аж потім він вивчав принесене, і його обличчя набувало розчарованого виразу. Він був дуже приємний на вигляд і здавався надзвичайно добропорядним: блідий, з гарним ротом і бакенбардами. Його розчарування аж серце краяло.

— Папірець, — казав він, хитаючи головою та мацаючи фальшиву банкноту. — Дуже важко буде збути.

Чи, наприклад:

— Знову свічники. От лише минулого тижня мені приносили дюжину чудових свічників після крадіжки на Вайтголл 12. Так і не зміг нічого з ними зробити. Ніхто не хотів брати.

І так він і стояв, удаючи, ніби добре знає ціну, але не наважується її назвати, щоб не образити відвідувача. Відтак нарешті називав суму — і злодій обурювався.

— Але ж, містере Іббс! — вигукував він. — Хіба ж за такі гроші варто було теліпатися до вас піхотою від самісінького Лондонського моста! Ну ж бо, давайте, як годиться чесній людині!

Утім, містер Іббс на той момент зазвичай уже стояв біля каси й рахував шилінги, викладаючи їх на стіл: один, два, три... Із четвертим у руці він завмирав. Відвідувач помічав блиск срібла — усі монети в містера Іббса зазвичай були начищені саме задля цього! — і це діяло на нього, ніби заець на гончака.

— То, може, хай буде п'ять, містере Іббс?

Містер Іббс дивився на нього чесними очима й знизував плечима.

— Та я б залюбки, синку. Заохотки, слово честі. Якби ти справді приніс мені щось виняткове, я б тоді віддячив як годиться. Але оце... — Він показував на купу шовку, банкноти чи лискучу мідь: — Це все сухозлітка. Таким робом я прогорю. Хіба ж я можу забирати кусень хліба в кришеняточок місіс Саксбі?

Він віддавав злодію його шилінги, а той ховав їх до кишені, застібав камізельку, кашляв або висякувався. Аж тоді містер Іббс змінював гнів на ласку. Він знову підступав до каси.

— А чи ти сьогодні снідав, синку? — запитував він.

Злодій зазвичай відповідав, що від самого ранку й макової росинки в роті не мав. Тоді містер Іббс давав йому шестипенсовик і суворо наказував витратити монету на сніданок, а не ставити на перегонах, а злодій тоді відповідав щось на кшталт:

— Золота ви людина, містере Іббс, далебі, золота та й годі!

Із кожної такої оборудки містер Іббс отримував десять чи дванадцять шилінгів чистого прибутку, а все завдяки тому, що здавався чесним і щирим. Адже, звісно, усе, що він казав про банкноти й свічники, — то була дурня, він-бо був дока й око мав навчене. Коли за злодієм зачинялися двері, містер Іббс ззирався зі мною і підморгував. Він знову потирав руки й помітно пожвавлювався.

— А тепер, Сью, — казав він, — чи не зголосилася б ти наложити все це, щоб аж блищало? А тоді — звісно, якщо маєш хвилю й місіс Саксбі твоя допомога не потрібна, — може, докладеш рученята до гаптування на цих носовичках? Тільки дуже обережно, помалесеньку, отими своїми манюніми

ножицями й, мабуть, іще шпилечкою. Адже це батист, бачиш? Смикнеш надто сильно, буде діромаха.

Напевне, саме таким чином я й вивчила абетку: не записуючи літери, а випорюючи їх. Який вигляд має моє ім'я, я дізналася, коли до рук потрапили носовички з міткою «Сьюзен». Але власне читанням як таким ми не переймалися. Місіс Саксбі могла б прочитати щось, якби виникла така потреба. Містер Іббс умів не тільки читати, а й навіть писати, але для решти мешканців нашого будинку це було приблизно те саме, що, наприклад, балакати гебрейською чи робити сальто: либонь, комусь це й справді потрібно, от євреям, наприклад, чи циркачам. Але їм так судилося, а нам воно навіщо?

Принаймні так мені тоді здавалося. Утім, рахувати я також навчилася – коли поралася з монетами. Хороші ми, авжеж, залишали собі. А фальшиві надто вже блищали, треба було натерти їх ваксою й лосом, перш ніж збувати. Цю науку я також опанувала. Шовкову й лляну одіж треба було випрати й випрасувати, щоб вона була новісінька на вигляд. Самоцвіти я залощувала оцтом. Зі срібного посуду ми їли – але лише раз, бо він був вензельований і клеймований. Щойно вечеря добігала кінця, містер Іббс збирав усі тарілки й келихи та перетоплював їх на зливки. Так само він чинив із золотими й олов'яними виробами. Він ніколи не ризикував – саме через це йому так таланило. Усі речі, що потрапляли до кухні, маючи одну подобу, полишали наш будинок, змінившись до невпізнання. І хоча потрапляли вони до нас крізь головний вхід – двері крамнички, що дивилася на Лент-стрит, полишав цей крам наше житло в інший спосіб – із чорного ходу. Там жодної вулиці не було – натомість вузький критий перехід і крихітне темне подвір'я. Либонь, якби потрапили туди, здалося б, що ви в безвиході. Але насправді там був вихід – треба було лише знати, де шукати. Звідти можна було вибратися до провулка, а тоді – на звивисту похмуру вуличку, що вела до арок залізниці. Під однією з них – не скажу, під якою саме, хоча й могла б, – починалася ще одна, темніша вуличка, якою дуже швидко й непомітно можна було дістатися до річки. Там у нас були двоє чи троє знайомих, які мали човни. Узагалі-то вздовж усього цього крученого шляху жили наші знайомі – от, наприклад, небожі містера Іббса, яких я називала кузенами. Будь-хто з них допоміг би нам переправити до хоч якої частини Лондона крадений крам, що потрапляв до нашої кухні. Ми могли збути що завгодно, узагалі будь-що – ви б і оком не змигнули. Либонь, кригу продали б у серпні – ще й чверть її не розтанула б. Навіть сонячне світло влітку продали б – містер Іббс і на нього знайшов би покупців. Коротко кажучи, майже все, що потрапляло до нашого будинку, доволі хутко з нього йшло.

І лиш одне застрягло тут надовго, одне не потрапило до цього потоку речей, що йшли від нас із чорного ходу. Те, чому ані містер Іббс, ані місіс Саксбі, схоже, не збиралися визначати ціну.

Авжеж, я маю на увазі себе.

Дякувати за це варто моїй матусі. Історія її вельми трагічна. Вона з'явилася на Лент-стрит якось увечері тисяча вісімсот сорок четвертого року. Була «дуже тяжка тобою, дитинко», як казала місіс Саксбі. Я спочатку була вирішила, що мати принесла мене чи то в таємній кишені під спідницею, чи то десь під спідкою пальта. Я ж бо знала, що вона була крадійка.

— Ще й яка крадійка! — вигукувала місіс Саксбі. — Відчаюга! А вродлива яка!

— Вродлива, місіс Саксбі? Білявка?

— Трохи світліша за тебе. Але худесенька, як ти, обличчя бліде й тонке, наче папір. Ми її відвели нагору. Жодна жива душа не знала, що вона тут, окрім мене й містера Іббса, — адже її шукали. На неї пантрували поліціянти, аж чотири загони, і якби знайшли, то відрядили б на шибеницю. За що? З її слів, за крадіжку. Але я думаю, що все було значно гірше. Вона була міцний горішок, бо, коли приводила тебе на світ, слово честі, навіть і не писнула, не заголосила. Тільки глянула на тебе, поцілувала в маківку, а тоді дала мені шість фунтів за те, щоб я дбала про тебе, — усі монетки золоті й справжні, усі як одна. Сказала, що їй треба ще одну справу завершити — і тоді, мовляв, вона забагатіє. Вона збиралася повернутися за тобою, коли все владнає...

Так розповідала мою історію місіс Саксбі; і щоразу наприкінці цієї оповіді її впевнений голос тремтів, а в очах бриніли сльози. Адже вона чекала на мою матінку, а та не повернулася. Натомість незабаром надійшли погані звістки. Та справа, що мала принести матері статки, поклася на лихе. Загинув якийсь чоловік, що намагався врятувати своє срібне начиння. Його закололи материним ножом. Спільник доповів щодо неї поліціянтам, і ті нарешті спіймали її. Місяць вона провела в буцегарні, а потім її повісили. Повісили, як тоді вішали вбивць, на даху міської в'язниці. Місіс Саксбі споглядала страту з вікна тієї кімнати, де з'явилася на цей світ. Панорама звідти розгорталася чудова — подекували, чи не найкраща в Південному Лондоні. Люди навіть ладні були платити нам грубі гроші, аби мати можливість опинитися біля цього вікна, коли проводили страти. І хоча дехто з дівчат верещав, коли ляда з тріском відчинялася, я завжди мовчала. Жодного разу не здригнулася й не заплющила очей.

— Це Сьюзен Тріндер, — шепотіли подеколи навколо мене. — Її мати повісили за вбивство. Бач, яка вона хоробра!

Мені до вподоби було таке чути. А хіба комусь було б не до вподоби? Але річ у тім — і тепер мені не соромно в цьому зізнаватися, — що я взагалі не була хороброю. Адже хоробра людина в такій ситуації спершу має подолати власний смуток. Та хіба могла я сумувати за кимось, кого зовсім не знала? Авжеж, було дуже прикро, що життя моєї матері урвалося на шибениці, але коли вже її повісили, то принаймні я тішилася з того, що це відбулося через щось путяще, себто через убивство скнари, що трусився над своїм сріблом, а не через таке паскудство, як, припустімо, задушене немовля. Авжеж, мені було шкода, що вона мене залишила сиротою, але ж у багатьох знайомих дівчаток матері були п'янички чи взагалі несповна розуму. Дочки їх ненавиділи й не могли з ними порозумітися. Як на мене, краще вже мертва мати, аніж така!

А ще краще — місіс Саксбі. Значно краще! Їй заплатили, щоб вона дбала про мене місяць, а я жила в неї вже сімнадцять років. Якщо це не любов, то що? Вона ж могла спекатися мене, відправивши до робітного будинку. Могла просто покинути мене верещати самотою в колисці на протязі. Натомість вона мене цінувала й навіть красти не відпускала — боялася, щоб поліція не схопила. Вона дозволяла мені спати обіч себе у власному ліжку, мила мені волосся оцтом. Ставилася до мене, наче до справдешнього скарбу, до самоцвіту якогось.

А я не була скарбом, і самоцвіт із мене також не вийшов. Волосся моє врешті-решт стало звичайним. Обличчя також — нічого особливого в ньому не було. Я вміла відімкнути простенький замок, спромоглася б виточити до нього такий-сякий ключ. Могла, кинувши монетку, на звук визначити, справжня вона чи фальшива. Але таке подужає кожен, якщо навчити.

У нашому будинку з'являлися інші немовлята — вони жили в нас упродовж якогось часу, а тоді їх забирали матусі, або їм підшукували нових батьків, а чи вони просто помирали. Звісно, мене забирати ніхто не прийшов, я не померла, а нарешті подорослішала й сама вже могла ходити між колисками з пляшкою джину й срібною ложечкою. Я помітила, що містер Іббс іноді зиркав на мене якимось по-новому, зацікавлено, наче оцінив раптом, що я за крам такий, дивувався, що я так надовго в них залишилася, і тепер шукав, кому мене збути. Але коли хтось — а таке траплялося доволі часто — розводився про погану кров і про те, що яке коріння, таке й насіння, місіс Саксбі супилася.

— А ходи-но до мене, дитинко, — казала вона. — Дай-но я на тебе гляну.

Вона стискала моє обличчя в долонях, великими пальцями пестила щоки й задумливо дивилася на мене.

— От чисто її бачу, — зауважувала тоді. — Вона так само дивилася на мене тієї ночі, як оце ти зараз. Думала, повернеться за тобою й будеш ти багата. Та не так сталося, як гадалося... Так вона й не повернулася, бідолашна. Але статки ще чекають на тебе. На тебе, Сью, і на нас із тобою разом...

Таке вона мені казала багато разів. Коли місіс Саксбі була не в гуморі й зітхала, відходячи від чергової колиски й розтираючи ниючий поперек, вона шукала мене поглядом — і очі її яснішали, наче мій вигляд її розраджував.

«Зате маємо Сью, — читалося в її очах. — Тепер нам непереливки, але в нас є Сью. Вона все переінакшить».

Я дозволяла їй так думати, хоча мені дещо було відомо. Я чула якимось, що багато років тому в неї була своя дитинка, яка народилася мертвою. І, напевне, саме її обличчя, обличчя померлої донечки, вона бачила насправді, коли вдивлялася в моє. Іноді через це я почувалася ні в сих ні в тих, адже це якимось химерно — знати, що тебе люблять не через тебе саму, а через когось іншого, геть тобі незнайомого.

Мені тоді здавалося, що я все знаю про любов. І що я взагалі знаю все й про всіх. Якби мене спитали, як збираюся жити далі, я б, напевне, відповіла, що планую поратися біля дітлахів. І що, мабуть, стану дружиною злодія чи перекупника. Коли мені було п'ятнадцять, один хлопчак подарував украдену пряжку й сказав, що хоче мене поцілувати. Потім, трохи згодом, з'явився ще один, який унадився стояти біля чорного входу й висвистувати «Доньку замкаря» 13, зумисно, аби я шарілася. Місіс Саксбі їх обох віднадила. Вона про мене дбала в цьому сенсі так само, як і у всіх інших.

— Це ж для кого ви її бережете? — горлали хлопці. — Чи не для принца Едді 14, бува?

Гадаю, відвідувачі, що приходили на Лент-стрит, вважали мене неповороткою. Ну тобто не пронозою. Либонь, за мірками Боро я така й була. Але самій собі я здавалася доволі спритною. Адже неможливо вирости

в будинку, де проверталися такі об'єкти, і при цьому зеленого поняття не мати, що є що, чим воно може стати з часом і чого може вартувати.

Розумієте, про що я?

Ви все чекаєте, коли вже нарешті я почну розповідати свою історію. Я й сама тоді, либонь, теж чекала. Але моя історія вже почалася – а я, так само як і ви, цього не помітила.

От, напевне, коли вона насправді почалася.

Це було зимового вечора, за кілька тижнів по Різдву, коли мені виповнилося сімнадцять. Вечір був темний, негодяний, мрячний: надворі чи то мжило, чи то сніжило.

Такі темні ночі наче зумисне вигадані для злодіїв і перекупників, а темні зимові ночі взагалі найкращі, адже звичайний люд намагається носа з дому не потикати, заможні денді вирушають до заміських садиб, а великі маєтки в Лондоні стоять замкнені й безлюдні – наче самі напрошуються на те, щоб до них навідалися грабіжники. Такими ночами нам приносили чимало краму – і виторг у містера Іббса був нічогенький, кращий, ніж завжди. Холоднеча робила злодіїв вельми згодливими.

Нас, мешканців Лент-стрит, холод не лякав, адже окрім кухонного коминця ми мали ще жаровню містера Іббса. Він завжди підтримував у ній вогонь, позаяк будь-якої миті могла виникнути потреба щось перекувати чи розтопити. Тієї ночі біля жаровні поралися троє чи четверо хлопчаків – вони витоплювали золото із софитів. Трохи віддалік у своєму великому кріслі сиділа місіс Саксбі, біля неї стояла колиска з двома дитинчатами. А ще в кімнаті були хлопець і дівчина, що мешкали з нами: Джон Врум і Гарнуня Воррен.

Джон був чорнявий і язикатий кошачий хлопчисько років чотирнадцяти. Він завжди щось жував. Напевне, через глистяків. Того вечора він лузав арахіс і кидав лущиння просто на підлогу.

Місіс Саксбі помітила це.

– Поводься як належить, – примнула вона. – Ти тут насмітив, а Сью доведеться за тобою прибирати.

– Відолашна Сью, у мене аж серце крається, – одказав на це Джон.

Йому було на мене начхати. Гадаю, це через ревності. До нашого будинку він, як і я, потрапив іще немовлям; так само як і в мене, у нього померла мати, тож він залишився сиротою. Але він був такий непоказний, що ніхто не забажав забрати його в місіс Саксбі. Вона опікувалася ним, доки хлоп'яти виповнилося чи то чотири, чи то п'ять років, а тоді віддала його до парафії. Утім, він уже тоді був чисто тобі бісень і все силкувався дати дропака з робітного будинку. Бозна скільки разів ставалося одне й те саме: відчинивши двері майстерні, ми наткалися на Джона, який спав на порозі. Місіс Саксбі вмовила врешті-решт одного капітана взяти його на судно. Так хлопець побував у Китаї й повернувся до Боро з грошвою, чим

дуже пишався. Грошей йому вистачило на місяць. Тепер він жив на Лент-стрит і виконував доручення містера Іббса, а окрім того перевіряв якісь власні обладнання, у яких йому допомагала Гарнуня.

Це була тілиста руда дівчина двадцяти трьох років, трохи простакувата. Утім, руки в неї були дуже білі й ніжні, а шити вона вміла — любо глянути. Цього разу Джон доручив їй нашивати собачі шкури на хутро вкрадених собак, щоб ті здавалися породистішими, ніж були насправді. Із хлопом, який цупив собак, вони мали спільний шахер-махер. У того були двійко псиць; щойно в них починалася тічка, він вирушав із ними на прогулянку, щоб у такий спосіб віднайти породистих собак від їхніх господарів. Відтак у цих останніх вимагав десять фунтів відступного й лише тоді повертав їм тваринок. Найкраще ця обладнання спрацьовувала з мисливськими собаками і з улюбленками тонкосльозих панянок. Але траплялися й такі господарі, які нізачо не заплатять — навіть якщо ви відчикрижите їхньому цуцику хвоста й надішлете його поштою. Навіть тоді ви не отримаєте ані шеляга, такі вже ці люди бездушні. Отже, тих собак, що їх не виходило спекатися, Джонів спільник душив і продавав йому за безцінь. Не знаю, що саме Джон робив із м'ясом, — можливо, продавав як кроляче, а може, сам їв. А от шкури, як я вже згадувала, він змушував Гарнуню нашивати на звичайних вуличних гавчиків, яких потім продавав, наче породистих, на базарі Вайтчепелу 15.

А з хутряних обрізків вона шила йому кожух. Того вечора саме це й робила. Із коміром, плечима та й навіть рукавами вона вже впоралася — на них пішли шматки хутра сорока цуциків. Це шитво страшенно смерділо, адже дівчина сиділа біля коминця, і наш власний собака — не вартовий старигань Джек, а інший, рудий, якого ми називали Чарлі Дзяв 16, як того злодія з роману, — аж нетямився від цього запаху.

Час від часу Гарнуня демонструвала свою роботу, щоб ми оцінили, як гарно в неї виходить.

— Джоне, оце підфартило Гарнуні, що ти в нас на зріст не вдався, — зауважила я, коли вона вчоргове показала нам кожушанку.

— А тобі підфартило, що й досі ряст топчеш, — огризнувся Джон. Він був коротун і стидався цього. — І як це ми недогледіли? Треба пришити шматок твоєї шкіри на рукава — краще на манжети, щоб шмарклі витирати. Саме там тобі й місце, поруч із бульдогом чи боксером.

Він витяг ніж, який завжди носив із собою, і провів пальцем по лезу.

— Я оце все думаю, — зауважив він, — чого б це не підібратися до тебе якось глибокої ночі й не відчикрижити шматок шкіри, поки ти спиш? Гарнуню, зголосишся такий клопоту пришити?

Гарнуня, притиснувши долоньку до рота, виснула. На руці в неї була каблучка, але завелика: щоб не загубити її, дівчина намотала на палець нитку — та вже була геть засмальцьована, аж чорнюща.

— Оце в тебе жартики! — одказала вона.

Джон посміхнувся й став постукувати вістрям ножа по зламаному зубу.

— Досить уже, — примнула на нього місіс Саксбі. — Годі, бо довбешку відкручу. Я не дозволю тобі лякати Сью!

Я відразу ж відповіла, що, якби лякалася кожного приземка на кшталт Джона Врума, то вже горлянку б собі перерізала. Джон зауважив, що залюбки зробить мені таку ласку. Тоді місіс Саксбі подалася вперед зі свого крісла й вгатила йому ляща — точнісінько так, як колись Флорі, так само як і багатьом іншим протягом цих років, — і все це заради мене.

Якусь мить здавалося, що Джон ударить її у відповідь. Тоді він зиркнув на мене — наче збирався відгамселити. Аж тоді Гарнюня засовалася на стільці, тож він розвернувся й натомість дав стусана їй.

— Щось я не збагну, — зауважив він потому, — чого це ви всі проти мене.

Гарнюня захлипала й смикнула його за рукав.

— Не звертай на них уваги, Джонні, — сказала вона. — Я ж бо завжди з тобою, хіба ні?

— Еге ж, завжди, — відповів той. — Завжди, геть-чисто як гівно з лопатою.

Він відштовхнув її руку, і дівчина знову вмостилася на стільці й згорбилася над кожушком, поливаючи стібки сльозами.

— Ну ж бо, Гарнюню, вгамуйся, — зауважила місіс Саксбі. — Зіпсуєш таке гарнесеньке шитво.

Гарнюня порюмала ще трохи. Один із хлопчаків, що поралися біля жаровні, обпик собі пальця розжареною монеткою й вилаявся. Тоді вона розреготалася. Джон укинув до рота черговий горіх і виплюнув лушпиння на підлогу.

Відтак ми всі сиділи тихенько десь із чверть години. Чарлі Дзяв лежав біля коминця й посмикувався уві сні — либонь, йому ввижалося, що він женеться за екіпажем. Хвіст у нього був кривий — він якось потрапив у колесо кеба, просто між шпичками. Я принесла карти й стала розкладати пасьянс. Гарнюня шила. Місіс Саксбі куняла. Джон бив байдики, але час від часу позирав на мої карти й радив, куди яку покласти.

— Пікового валета на чирвову кралю, — казав він.

А чи:

— Боже милий! Та ти що, геть тупа?

— Чого це ти пхаєш носа до чужого проса? — насварилася я, розкладаючи карти так, як вважала за потрібне.

Колода була стара, карти геть заяложені. Її колишнього власника вбили за те, що махлював під час гри. Я востаннє розклала карти й трохи посунула стілець, щоб Джон не бачив, як вони лягли. А тоді прокинулось одне з немовлят і заканючило, а Чарлі Дзяв теж підхопився й загавкав.

Від раптового подуву вітру полум'я в коминку шугонуло вгору, а краплі дощу крізь димар потрапили на гарячий попіл, і той засичав.

Місіс Саксбі розплющила очі.

— А це що? — спитала вона.

— Що саме? — перепитав Джон.

А тоді ми все це почули: глухий удар десь у глибині будинку. Тоді ще один. А відтак почулися кроки. Вони зупинилися біля дверей до кухні. Нам мить запала тиша, а потім у двері постукали: повільно, але настирливо.

Стук-стук-стук. Десь отак. Наче в театрі, коли з'являється привид мерця. Злодій так не став би грюкати: злодії стукають швидко й ледь чутно. Зачувши такий стукіт, ти відразу розумів, хто й навіщо до тебе завітав. Але цього разу могло бути що завгодно. Навіть найгірше.

Це спало на думку всім одразу. Ми зирнулися, місіс Саксбі потягнулася до колиски, вийняла звідти маля й притиснула до грудей, щоб заглушити плач. Джон схопив Чарлі Дзява за пашу й затис йому щелепи. Хлопці біля жаровні припишкли — чисто тобі мишенята.

Містер Іббс пошепки спитав:

— Ми на когось чекаємо? Хлопці, сховайте-но все це. Нічого, якщо попечете пальці. Якщо це «сині» 17, нам гаплик.

Вони кинулися збирати соверени й золото, що його спромоглися витопити.

Усе це складали в носовички, а носовички ховали під капелюхи чи до кишень у штанях. Один із хлопців — найстарший небіж містера Іббса, Філ, — мерщій кинувся до дверей і заचाївся за ними, притиснувшись до стіни. Руку він тримав за пазухою. Він уже двічі відсидів у буцегарні й завжди казав, що третього строку не витримає.

У двері знову постукали.

— Усе чисто? — спитав містер Іббс. — А тепер спокійно, хлопці, спокійно. Сью, любя, зроби-но таку ласку, відчини двері.

Я глянула на місіс Саксбі і, коли та кивнула, підійшла до дверей і відсунула засув.

Двері розчахнулися так хутко й рвучко, наче ззовні на них навалилися всією вагою. Філ вирішив, що так воно і є, — я помітила, що він іще щільніше притиснувся до стіни, витяг із-за пазухи ніж і замахнувся. Але насправді сталося це через вітер: він розчахнув двері, стрімко увірвався до кухні, загасив половину свічок, шугонув полум'я в жаровні, змусивши його яскраво спалахнути, і розкидав усі мої карти. За дверима стояв чоловік, увесь у чорному, вимоклий як хлющ, а біля його ніг — шкіряна торба. У тьмавому світлі я побачила бліді щоки й бакенбарди, але очей було не розгледіти — їх затіняв крислатий капелюх. Я б його й не впізнала, якби він не заговорив.

— Сью? Це ж Сью! Хвалити Бога! Я сорок миль здолав, аби побачити тебе! Ти що, так і змусиш мене стовбичити на порозі? Та я ж від цієї холоднечі зараз дуба дам!

Аж тоді я його впізнала, хоча й не бачила вже понад рік. З-поміж сотень чоловіків, що з'являлися на Лент-стрит, не було жодного, хто б так розмовляв. Його звали Річард Ріверс, або Дік Ріверс, або іноді Річард

Веллс. Утім, ми його називали по-іншому, і саме це ім'я вимовила я, коли місіс Саксбі помітила, що я витріщаюся на прибулого, і гукнула:

— То хто вже там, урешті-решт?

— Це Джентльмен, — відповіла я.

Авжеж, казали ми це у власний спосіб, не так, як багатії, які чітко вимовляють кожен звук, — радше так, ніби це слово було рибою, а ми зрізали філе з кісточок: Джемен.

— Це Джентльмен, — сказала я, і Філ одразу сховав ніж і сплюнув, а тоді повернувся до жаровні. Місіс Саксбі, проте, скинулася у своєму кріслі. Немовля відвернуло побуряковіле личко від її грудей і роззявило ротика.

— Джентльмен! — вигукнула місіс Саксбі. Маля заверещало, а Чарлі Дзяв, якого відпустив Джон, із гавкотом гайнув до Джентльмена та й нумо стрибати на нього, силуючись умотити лапи йому на пальто. — Ото ви нас налякали! Гарнюню, запали-но свічки! І постав грітися воду для чаю.

— Ми вирішили, що ви «синій», — сказала я, коли Джентльмен увійшов до кухні.

— Я й справді мало не посинів, — одказав він.

Відтак поставив торбу, пересмикнув плечима й зняв вимоклий капелюх і рукавички, а потому й промокле пальто — тканина відразу запарувала. Він потер руки й провів долонями по волоссю. Волосся й вуса в нього були довгі, а тепер, після прогулянки під зливою, розкрутилися й здавалися ще довшими, темнішими й дуже блискучими. На пальцях у нього сяяли каблучки, а в кишені камізельки — годинник із самоцвітом, на ланцюжку. Мені навіть не було потреби придивлятися, щоб зрозуміти: каблучки й годинник були з фальшивого золота, а самоцвіт насправді склянина. Але підробка була нівроку якісна.

У кімнаті посвітлішало, коли Гарнюня запалила свічки. Джентльмен роззирнувся, усе ще потираючи руки, і кивнув.

— Як почуваетеся, містере Іббс? — спитав він привітно. — Як ви, хлопці?

Містер Іббс одказав:

— Усе гаразд, любчику.

Хлопці нічого не відповіли, лише Філ мовив, ніби й не звертаючись ні до кого конкретно:

— Це ж він із чорного ходу приперся?

Інший хлопець захихотів. Ці хлопчиська завжди вважають, що чоловіки на кшталт Джентльмена — мужоложці.

Джон також розсміявся, ще й голосніше за інших.

Джентльмен глянув на нього.

— Здоров був, дрібноту, — сказав він. — І де ж це ти загубив свою мавпу?

Джонове обличчя було аж таке смагляве, що його всі вважали італійцем. Тепер, почувши слова Джентльмена, він став длубати в носі.

— Поцілуй мене в дупу, — огризнувся він.

— Що, справді можна? — посміхнувся Джентльмен у відповідь і підморгнув Гарньюні, яка відразу зашарілася.

— Привіт, красунечко, — мовив він, а тоді схилився до Чарлі Дзява й став термосити його за вухами.

— Здоров був, Дзявчику! І де ж та поліція? Га? Де поліція? Ну ж бо, вижени її звідси!

Чарлі зайшовся гавкотом.

— Хороший хлопчик, — сказав Джентльмен, зводячись і обтрушуючи шерстинки.
— Хороший хлопчик. Ну годі вже, годі...

Тоді він підійшов до крісла місіс Саксбі.

— Вітаю, місіс С., — сказав він.

Немовля, що вже отримало свою порцію джину, нарешті виплакалося й заснуло. Місіс Саксбі простягнула відвідувачу руку, і Джентльмен узяв її та поцілував — спершу кісточки, а тоді кінчики пальців.

— А зведися-но, Джоне, поступися місцем Джентльменові, — наказала місіс Саксбі.

Джон спохмурнів, але звівся й пересів на місце Гарньюні. Джентльмен сів і простягнув ноги до коминця. Чоловік він був високий, і ноги в нього були довгі. Йому було десь років двадцять сім чи двадцять вісім. Джон поряд із ним скидався на шестирічне маля.

Місіс Саксбі пильно дивилася на гостя. Той позіхнув і потер обличчя, а тоді перехопив її погляд і всміхнувся.

— Ну, — спитав він, — і як у вас справи?

— Та наче нівроку, — відповіла вона.

Немовля принишкло, і місіс Саксбі голубила його так, як колись голубила мене.

Джентльмен кивнув.

— А оця крихітка — то прийма чи власне? — спитав він.

— Прийма, авжеж, — сказала вона.

— То він чи вона?

— Він, хай Господь благословить! Ще один горопашний сирітка, якого мені доведеться власноруч плекати.

Джентльмен нахилився до неї.

— Оце йому пощастило! — мовив він і підморгнув.

— Ой! — вигукнула місіс Саксбі й миттю зашарілася — аж щоки стали червоні, ніби трояндові пелюстки. — Нахабо ви такий!

Мужоложець чи ні, але він добре тямив, як змусити жінку збентежитися.

Ми називали його Джентльменом, бо він був із шляхетних — навіть, за його словами, ходив колись до справжньої панської школи й мав батька, матір і сестру — неймовірно гарну! — якій розбив серце. Колись у нього водилися грошенята, але він прогайнувався вщент, граючи в карти, а його татусь сказав, що більше він жодного centa не отримає з родинних статків. Тож йому довелося добувати грошву в старомодний спосіб — шахрайством і крадіжками. І так вправно це в нього виходило, аж ми всі казали, що, либонь, у їхньому роду колись була погана кров — і оце в ньому вона далася взнаки.

Ще й художник із нього був нічогенький — він навіть якийсь час фальшував картини, коли жив у Парижі. Коли ця обуродка зійшла на пси, він провів рік, перекладаючи англійською французькі книжки — чи, може, французькою англійські, не має значення, — щоразу трохи змінюючи текст і вигадуючи нову назву. Як наслідок, з однієї старої історії він справляв два десятки нових-новісінських. Але переважно шахраював і махлярив у великих гральних будинках, адже мав доступ до вищого світу й справляв враження доброчесної людини. Леді від нього просто шаленіли. Він тричі мало не взяв шлюб із заможною спадкоємицею, але щоразу в батька нареченої з'являлися певні підозри і, як наслідок, справа так і не вигорала. Багато людей через нього збанкрутували, бо він продавав їм цінні папери банків, які ніколи не існували. Він був нівроку вродливий, і місіс Саксбі його обожнювала. Він приходив до нас на Лент-стрит раз на рік, приносив крадений крам містерові Іббсу, забирав фальшиві монети, вислуховував поради й попередження.

Я вирішила, що й цього разу він приніс крадене. Либонь, місіс Саксбі також про це подумала, бо, коли він відігрівся біля коминця й Гарньюна, принесла йому чашку чаю з ромом, вона поклала заснуле немовля до колиски, розгладила спідницю на колінах і сказала:

— Ну що ж, Джентльмене, дуже приємно вас бачити. Ми й не сподівалися, що ви завітаєте до нас протягом наступного місяця чи двох. Чи маєте щось, на що містерові Іббсу варто глянути?

Джентльмен похитав головою.

— Боюся, для містера Іббса в мене нічого нема.

— Це ж як — нічого? Ви чули, містере Іббс?

— Дуже прикро, — відгукнувся той від жаровні.

— Отже, ви принесли щось для мене? — обережно спитала місіс Саксбі.

Але Джентльмен знову похитав головою.

— І не для вас, місіс С., — сказав він. — Не для вас, не для того он Гарібальді 18 (він мав на увазі Джона), не для Гарнюні, не для Філа й хлопців і навіть не для Чарлі Дзява.

Він казав це, роздивляючись кімнату, а тоді нарешті звів очі на мене й замовк. Я підбрала розкидані карти й заходилася розкладати їх за мастю. Помітивши, що він на мене дивиться, — і не лише він, але й Джон, Гарнюня й місіс Саксбі з усе ще розпашілим обличчям, — я облишила карти. Він одразу простягнув руку, схопив їх і заходився тасувати. Джентльмен був із тих людей, які завжди намагаються бодай чимось зайняти руки.

— Отже, Сью, — сказав він, прикипівши до мене поглядом. Очі в нього були світло-блакитні.

— Що «отже»? — спитала я.

— Що ти на це скажеш? Адже я прийшов саме по тебе.

— По неї! — вигукнув Джон з огидою.

Джентльмен кивнув.

— Я для тебе дещо маю. Таку собі пропозицію.

— Пропозицію! — вигукнув Філ, який трів собі вуха. — Ти диви, Сью, він хоче на тобі оженитися!

Гарнюня заверещала, хлопці захихотіли. Джентльмен кліпнув, а тоді нарешті відвернувся від мене. Він нахилився до місіс Саксбі й сказав:

— Як би оце позбутися наших друзів біля жаровні? Але Джон і Гарнюня хай залишаються, мені може знадобитися їхня допомога.

Місіс Саксбі повагалася трохи, тоді глянула на містера Іббса, а той сказав:

— Гаразд, хлопці, ці побренькачі вже як слід упріли, бідну королеву вже майже не розгледіти. Ще трохи — і нас звинуватять у державній зраді.

Він узяв відро й став одну за одною вкидати розпечені монети у воду.

— Ви послухайте лишень, ач як ці жовтяки шикають! — зауважив він. — Золоту завжди краще знати. І що ж саме золото знає?

— Гаразд, дядьку Гамфрі, — мовив Філ.

Він одягнув пальто й відгорнув комір. Інші хлопці вчинили так само.

— Бувайте, — попрощалися вони й кивнули мені, Джонові, Гарнюні й місіс Саксбі. З Джентльменом вони прощатися не стали.

Він провів їх очима.

— Бережіть чорний хід, хлопці! — гукнув він, коли двері за ними зачинилися. Чути було, як Філ сплюнув спересердя.

Містер Іббс повернув ключ у замку. Тоді підійшов і налив собі чашку чаю, додавши туди рому, так само як робила Гарнуня, коли готувала чай Джентльменові. Пахощі рому, що витали над чашкою, змішувалися із запахом хмизу, що палав у коминку, розтопленого золота, собачих шкур, вологи від вимоклого пальта. Дощ тихенько дріботів по решітці. Джон розжував ще один горіх і виплюнув лушпиння. Містер Іббс трохи посунув лампи – поверхня столу, наші обличчя й руки стали яскраво освітленими, а решта кімнати потонула в сутінку. Якусь мить усі мовчали. Джентльмен досі тасував карти, а ми сиділи й витріщалися на нього. Найпильніше дивився на відвідувача містер Іббс – він аж очі примружив, наче наміряючись поцілити в нього з рушниць.

– Отже, синку, – сказав він урешті. – То про що ж ідеться?

Джентльмен звів на нього очі.

– Ідеться... – почав він, – ідеться от про що.

Він витяг одну карту й поклав її горілиць на стіл. Це був бубновий король.

– Уявіть собі чоловіка... – повів він далі. – Це людина поважного віку – мудрий старець, так би мовити, або, краще сказати, учений джентльмен, але трохи дивакуватий. Живе він у такому собі закинутому маєтку неподалік від такого собі закинутого села, за декілька миль від Лондона – зараз немає значення, де саме. У його будинку є велика кімната, де повно-повнісінько книжок і гравюр. На все на світі йому начхати за винятком цих своїх скарбів і книжки, яку він пише, – назвемо її словником. Це покажчик усіх його книжок, але й малюнками він також не гребує. Тож йому спадає на думку, що їх варто опрацювати, зробивши гарненькі альбоми. Утім, самотужки він це не подужає. Отже, він розміщує оголошення в газеті: про те, що потрібні послуги... – Джентльмен витягнув іще одну карту й поклав її поряд із першою. Це був піковий валет. – ...послуги спритного молодика, який би допоміг йому привести колекцію до ладу. І один такий собі вельми спритний молодик – на той момент він уже був доволі відомий у гральнях Лондона, а тому конче потребував необтяжливого підробітку десь на безлюдді з житлом і харчуванням, – відгукується на це оголошення. З ним проводять співбесіду й доходять висновку, що він гідний кандидат.

– А цей спритний молодик – це ви, – зауважив містер Іббс.

– Цей спритний молодик – це я. Як ви здогадалися?!

– А та сільська халупа, – втрутився Джон (він увесь цей час сидів насупившись, але врешті-решт історія Джентльмена захопила і його), – напхот напхана всілякими скарбами. І ви збираєтеся повідмикати замки на всіх тих скринях і шухлядах. Тому й прийшли до містера Іббса – позичити в нього клішки та якусь прогнозу в поміч. І ви хочете, щоб Сью, із цими своїми очима безневинного ягняти, була вам за спільницю.

Джентльмен схилив голову до плеча, зітхнув і насмішкувато посварився на нього пальцем.

– Холодно! – вигукнув він. – Ця сільська халупа – неймовірно паскудне місце. Їй двісті років з гаком, вона темна, там гуляють протяги, а на додачу вона ще й захарашена від підлоги й до даху – який, між іншим, тече. Там немає жодного годящого килимка, вази чи тареля – боюся, що

шкурка вичинки не варта. Старигань вечеряє на порцеляновому посуді, як і ми.

— Старий скнара! — обурився Джон. — Але такі жмикрути зазвичай зберігають свою грошву в банках, еге ж? Ви змусили його підписати папір, згідно з яким він заповідає вам усі свої статки, — і тепер вам потрібен слоїчок трутизни...

Джентльмен похитав головою.

— Що, жодної унції трунку? — спитав Джон, який не втрачав надії.

— Жодної. Жодної унції, жодної краплинки. І жодної грошви в банку — принаймні в нього самого, у стариганя. Він самітник, а на додачу такий дивакуватий, що, либонь, і не тямить, нащо взагалі ті гроші потрібні. Але річ у тім, що живе він у тій своїй халупі не сам. А от править йому за компанію...

Він поклав на стіл чирвову кралю.

— Еге ж, — лукаво вишкірився Джон. — Дружина. Гарна здобич.

Але Джентльмен знову похитав головою.

— Тоді дочка? — не вгавав Джон.

— Не дружина. І не дочка, — відповів Джентльмен. Він вдивлявся в сумовите обличчя кралі, ледь торкаючись карти пальцями. — Небога. Приблизно такого ж віку, — він глянув на мене, — як Сью. Зовні доволі нівроку. А от щодо характеру — овечка.

— Отакої! Недоумкувата! — вигукнув Джон задоволено. — То, може, хоч у неї грошва водиться?

— Водиться, ще й яка, — кивнув Джентльмен. — Але так само, як у гусіні водяться крила, а в конюшини — мед. Вона спадкоємиця, Джонні. У спадок отримає чималі кошти, яких їй дядько не має права й пальцем торкнутися. Але дістануться вони їй за вельми дивною умови. Вона жодного пенні не побачить, поки не візьме шлюб. Якщо вона помре незаміжньою, гроші отримає її кузен. А якщо вийде заміж, — він приголубив карту білим плеканим пальцем, — буде багата, наче сама королева.

— Це ж якою мірою багата? — спитав містер Іббс, який увесь цей час мовчав.

Почувши його запитання, Джентльмен підвів голову й глянув йому просто в очі.

— Десять тисяч готівкою, — сказав він тихо. — І ще п'ять — цінними паперами.

У коминці тріснула жаринка. Джон присвиснув крізь зламаний зуб, а Чарлі Дзяв гавкнув. Я глянула на місіс Саксбі, але та сиділа похнюпившись і здавалася якоюсь засмученою. Містер Іббс задумливо ковтнув зі своєї чашки.

— Присягаюся, старигань її пильнує, еге ж? — мовив він.

— Так, ваша правда, — кивнув Джентльмен і відкинувся на спинку стільця. — Увесь цей час небога правила йому за такого собі діловода: годинами читала йому вголос. Як на мене, він навіть і не збагнув, що вона вже доросла й перетворилася на леді. — Він змовницьки посміхнувся. — А от вона сама, здається, про це вже здогадалася. Щойно я пристав до роботи над гравюрами, як у ній раптом прокинулася пристрась до малювання. Вона зажадала брати в мене уроки. Я в малюванні тямлю, ще й умію напустити туману. А вона, безневинне дитя, не здатна відрізнити олівець від ялівця. Утім, бачили б ви, як старанно вона виконує всі вказівки! Протягом першого тижня ми вчилися малювати лінії й розтушовувати тіні. На другому тижні ми вивчали композицію. На третьому — малювали акварелі. На четвертому — змішували олійні фарби. На п'ятому тижні...

— На п'ятому тижні ви її вжучили! — не витримав Джон.

Джентльмен примружився на мить.

— На п'ятому тижні наші уроки було скасовано, — сказав він. — Ти що, справді вважаєш, що такій панночці дозволять залишатися наодинці з учителем-чоловіком? Увесь цей час із нами сиділа її покоївка, ірландка. Щойно мої руки опинялися надто близько від пальчиків її пані чи коли я нахилився до її гарненького білого личка, та дівуля відразу кашляла й буряковіла. Святенниця, та й годі. Але вона захворіла на скарлатину й помирає, бідолашка. Тож тепер у моєї панночки немає іншої компаньйонки, окрім економки, а в тієї клопоту повна голова, щоб іще на уроках сидіти. Отже, наші заняття довелося завершити й фарби сохнуть на палітрі. Я тепер бачу панночку тільки під час вечері, коли опріч неї сидить її дядечко. А коли іноді випадково проходжу повз її кімнату, за дверима лунають зітхання.

— І це ж саме тоді, коли у вас усе котилося як по маслу! — зауважив містер Іббс.

— Еге ж, — кивнув Джентльмен. — У тім-то й річ.

— Відолашна леді! — сказала Гарнуня. Очі в неї мінилися, але вона взагалі була тонкосльоза. — Кажете, вона гарненька? І на виду, і на поставу?

— Можна й приголубити, як на мене, — відповів Джентльмен, недбало знизавши плечима.

— От би вона мене приголубила! — реготнув Джон.

— Давай-но ліпше я тебе приголублю, — зауважив Джентльмен незрушно, примруживши очі. — Межи очі, я маю на увазі.

Джон, побуряковівши, схопився:

— А спробуйте лишень!

Містер Іббс скинув руки.

— Хлопці! Хлопці! Годі вже! Я такого не терпітиму, ще й на очах у жінок і малечі! Джоне, ану ж бо сядь, годі, кажу, химородити! Джентльмене, ви обіцяли нам цікаву історію, а це хіба приказка. Підобід, так би мовити.

Як щодо основної страви? Де вона? І, найголовніше, яким чином наша Сьюзі допоможе вам її кувоварити?

Джон копнув ніжку стільця, але врешті сів-таки. Джентльмен витяг портсигар. Ми чекали, поки він намацає сірник і розпалить його. Зеленкувато-жовтий вогник віддзеркалився в його зіницях. Тоді чоловік знову нахилився над столом, де лежали ті три карти, що він їх раніше поклав. Він провів по них пальцями, розрівнюючи кути.

— Хочете основну страву... — мовив він. — Чудово. То пригощайтесь. — І постукав пальцем по чирвовій кралі. — Я збираюся одружитися із цією дівчиною й забрати всі її статки. Я збираюся, — він посунув карту вбік, — украсти її просто з-під носа в її дядечка. Як я вже сказав, у мене все вже почало лагодитися, але ця дівчина — дивачка, тож за нею треба пильнувати. Якщо вона надумає взяти собі в покоївки сувору й порядну жінку, мені гаплик. Я приїхав до Лондона купити оправи для альбомів стариганя. Мені треба, щоб Сью приїхала до маєтку раніше за мене й улаштувалася покоївкою до цієї панночки, щоб згодом допомогти в моїх залицяннях.

Він перехопив мій погляд. Плекані пальці все ще звільна голубили карту.

— Є ще дещо, — мовив він, притишивши голос. — Ще одна справа, у якій мені може знадобитися допомога Сью. Щойно ми поберемося із цією дівчиною, тримати її обіч себе я не збираюся. Маю одного знайомця, який допоможе її спекатися. У нього є такий собі будинок, де її можна буде тримати. Це божевільня. Він подбає про дівчину. Може, навіть, аж так подбає, що... — Він не завершив фрази, перегорнув карту долілиць і легенько стукнув по ній пальцями. — Мені треба лишень одружитися із цією кралею, — мовив Джентльмен. — І, як каже наш Джонні, вжучити її заради грошви. А тоді доправити свою безневинну дружиноньку просто до божевільні. І що тут такого? Я ж казав, вона несповна розуму. Але мені треба діяти певно. Сью мені потрібна, щоб тримати леді в блаженному невіданні, аж поки справу не буде остаточно залагоджено.

Він знову затягнувся цигаркою і, як і раніше, усі присутні подивилися на мене. Усі, за винятком місіс Саксбі. Джентльменову оповідь вона слухала мовчки. Я бачила, як вона налила трішки чаю з чашки до блюдечка, трохи погойдала, щоб охолов, а відтак піднесла до губ. Вона ніколи не пила гарячий чай, казала, що від нього губи шерхнуть. І справді, мені не траплялося жодної жінки, у якої губи були такі м'які, як оце в неї.

Так і не вимовивши ані слова, вона поставила чашку й блюдце на стіл, дістала носовичок і витерла рот. А тоді глянула на Джентльмена й нарешті заговорила.

— Але чому саме Сью? — спитала вона. — Хіба в Англії немає інших дівчат? Чому вам потрібна моя Сью?

— Саме тому, що вона — ваша, місіс Саксбі, — одказав він. — Тому що я довіряю їй, адже вона хороша дівчинка — себто погана дівчинка, яка не надто схильна дотримуватися букви закону.

Місіс Саксбі кивнула.

— І як ви збираєтесь їй віддячити? — спитала вона.

Джентльмен знову глянув на мене, але його відповідь призначалася саме їй, а не мені.

— Сью отримає дві тисячі фунтів, — сказав він, пригладжуючи бакенбарди. — А ще зможе взяти собі будь-які сукні й коштовності юної леді, які впадуть їй в око.

Така от у нього була пропозиція.

Ми заходилися її обміжковувати.

— То що скажеш? — спитав нарешті Джентльмен, цього разу звертаючись саме до мене.

Я не відповіла, він помовчав трошки, а тоді повів далі:

— Вибач, що все аж такою мірою несподівано, але, бач, справа нагальна, у мене обмаль часу. Треба знайти покоївку для юної леді, і я б дуже хотів, щоб цією покоївкою стала ти, Сью. Саме ти. Але якщо це неможливо, тоді скажи про це зараз, гаразд? Тоді я спробую підшукати когось іншого.

— А візьміть-но Гарнюню! — запропонував Джон, зачувши це. — Вона ж уже працювала покоївкою — еге ж, Гарнюню? — у якоїсь пані у великому будинку в Пектемі.

— Пам'ятаю, — мовив містер Іббс, відсORBуючи чай, — що Гарнюня втратила це місце через те, що встромила капелюшну шпильку своїй пані просто в рученьку.

— Вона до мене паскудно ставилася! — обурилася Гарнюня. — Розлютила мене, от і дістала на горіхи! А ця ваша панночка, схоже, не така. Вона ж на голову слабує, ви самі сказали. З такою я впоралася б.

— Питали в Сью, а не в тебе, — звільна зауважила місіс Саксбі. — А вона й досі не відповіла.

Тоді всі знову втупилися в мене. Під цими поглядами я сиділа ні в сих ні в тих.

— Не знаю, — мовила я нарешті, схиливши голову. — Якось воно все дивно... Яка з мене покоївка? Я ж зеленого поняття не маю, що муситиму робити...

— А ми тобі розповімо, — заспокоїв Джентльмен. — Он Гарнюня тебе навчить, вона в цьому дока. Нічого складного тут немає. Сиди собі й усміхайся, тримаючи нюхальну сіль наготові.

— А якщо леді не захоче брати мене до себе покоївкою? — спитала я. — З якого б це доброго дива вона мусить обрати саме мене?

Але він і про це подбав. Він узагалі все обміркував заздалегідь. Він сказав, що має намір відрекомендувати мене небогою своєї старої няньки — столичною дівчиною, яка потрапила в скрутне становище. До того ж, за його словами, леді мала неодмінно мене прийняти, якщо він складе мені протекцію.

— Ми напишемо тобі рекомендаційного листа, — пообіцяв він. — От, наприклад, від такої собі леді Дупсель із Зад-стрит. Вона все одно не перевірятиме. Вона в пристойному товаристві зроду не була й навіть не відрізнить Лондона від Єрусалима. Їй навіть порадитися не буде з ким.

— Не знаю, — повторила я. — А що, як вона до вас не так уже й прикипіла серцем, як ви оце сподіваєтеся?

Він удавано зашарівся.

— Узагалі-то, як на мене, я вже в тому віці, коли чоловік цілком спроможний зрозуміти, що юна панночка до нього прихильна.

— Але, — зауважила місіс Саксбі, — якщо вона все ж таки не закохана у вас аж такою мірою? Що, як усе знов буде, як із міс Бембер чи з міс Фінч?

Міс Бембер і міс Фінч — то були дві інші спадкоємиці, біля яких він був упадав. Зараз, зачувши їхні імена, Джентльмен зневажливо форкнув.

— Цього разу все буде по-іншому, — відповів він. — Я певен. У тих дівчат були татусі з цілими загонами адвокатів. А дядечко цієї дівулі не бачить далі від своїх книжок. А от щодо того, що вона буцімто недостатньо в мене закохана, — закохається, от побачите.

— Аж такою мірою, щоб утекти з вами з дядькового маєтку?

— Цей маєток надто вже похмурий для дівчини її віку, — відповів він.

— Але саме її вік може стати вам на заваді, — зауважив містер Іббс. Авжеж, зважаючи на його спосіб життя, він дещо знав про закони. — Допоки їй не виповниться двадцять один рік, вона має коритися волі свого дядька. Ви її викрадете, хоч як таємно й спритно, а він приїде до вас і вимагатиме, щоб вона повернулася до нього. І не матиме жодного значення те, що ви будете її чоловіком.

— А те, що вона стане моєю дружиною, — матиме, ще й яке. Звісно, якщо ви розумієте, що я маю на увазі, — пояснив Джентльмен лукаво.

Гарнюня спантеличено кліпнула.

— Вжучить він її, — пояснив Джон, помітивши це.

— Це знищить її репутацію, — погодилася місіс Саксбі. — Жоден порядний мужчина після цього на неї й не гляне.

Гарнюня геть розгубилася.

— Та байдуже, — скинув руку містер Іббс. — Складна справа. Ще й яка складна.

— А я й не заперечую. Але спробувати варто. Що ми втрачаємо? Принаймні Сью добре відпочине.

Джон розреготався.

— Відпочине, еге ж... — зауважив він. — Достолиха довго вона відпочиватиме, якщо вас упіймають.

Я закусила губу. Він мав рацію. Але лякав мене навіть не ризик. Не можна бути злодієм і повсякчас перейматися через небезпеку, бо збожеволієш. Я просто не була певна, що взагалі хочу відпочивати. Я не уявляла собі життя десь за межами Боро. Якось ми з місіс Саксбі навідували її кухню в Бромлі. Тоді я повернулася додому з кропив'янкою. Життя за межами міста здалося мені нудним і якимось химерним. До того ж мешкали там, схоже, самі недоумки й циганва.

Хіба зможу я жити з пришелепкуватою? Це ж бо не Гарньюн, яка хіба що трохи з дуриною й іноді ні сіло ні впало починає казатися. Може, у цієї дівулі взагалі клепки розсохлися. А що, як вона спробує мене придушити? Дарма буде кликати на допомогу, ніхто не почує, адже там на багато миль жодної живої душі нема. Від циганви аніякої користі – вони не переймаються ні про що й ні про кого, тільки про самих себе. Усі знають, що, навіть як на тобі сукня спалахне, цигану й плюнути на полум'я буде ліньки.

– Ця дівчина... Яка вона? – спитала я. – Ви ж казали, що несповна розуму...

– Не те щоб несповна розуму... – одказав Джентльмен. – Радше чудна. Простосердна й безневинна. Усе життя провела осторонь від суспільства. Вона сирота, так само як і ти. Але в тебе була місіс Саксбі, яка навчила, що й почім. А поряд із нею не було нікого.

Гарньюн витріщилася на нього. Її мати була п'яничка й потонула в річці, а батько страшенно лупцював їх із сестрою – останню забив до смерті.

– Джентльмене, а чи не здається вам, що ви підлоту замислили? – спитала вона пошепки.

Схоже, жодному з нас аж дотепер це не спадало на думку. Але зараз, коли Гарньюн промовила це вголос, я роззирнулася довкола й побачила, що всі ховають очі.

Аж раптом Джентльмен розреготався.

– Підлоту? – перепитав він. – Боже милий, Гарньюн, певна річ, що підлоту! Але ця підлота вартує п'ятнадцять тисяч фунтів – непогані грошенята, хай там що кажи. Окрім того, ти що, вважаєш, що ці кошти були надбані сумлінною працею? Облиш! Багатства в такий спосіб не отримаєш. Свої статки такі родини, як оце в неї, здобули завдяки тому, що на них гарувала голота – за кожний шилінг по два десятки сіромах гарували. Ти ж, либонь, чула про Робіна Гуда?

– Ще б пак! – відповіла вона.

– Ну от ми зі Сью й учинимо точнісінько, як він: заберемо золото в багатіїв і віддамо тим, кому воно належить насправді.

Джон скривив губи.

– Ти, фертику, – вигукнув він. – Робін Гуд був герой, людина честі! Кажеш, віддаси золото тим, кому воно належить? Це ж кому саме? Як замірився пограбувати леді, то йди вкради щось у своєї матусі!

— Моєї матусі? — Джентльмен побуряковів. — До чого тут моя мати, хай їй грець?! — Утім, наступної миті він перехопив погляд місіс Саксбі й повернувся до мене.

— Сью, люба, — сказав він. — Перепрошую.

— Усе гаразд, — відповіла я квапливо й потупила очі.

Усі знов замовкли. Либонь, як у день страти, думали: «Оце вона хоробра!» Ну, принаймні я сподівалася тоді, що вони так думають. А потім чомусь мені захотілося, щоб вони так не вважали, адже, як уже казала, насправді я ніколи не була сміливицею, але за сімнадцять років якось звикла до того, що мене такою вважають. А тепер з'явився Джентльмен, якому потрібне дівчисько-відчаюга, — він сам сказав, що здолав сорок миль оцією холоднечею й сльотою. І звернувся він саме до мене.

Я звела на нього очі.

— Дві тисячі фунтів, Сью, — сказав він стиха.

— Вельми заманливо звучить, як на мене, — зауважив містер Іббс.

— А ще й усілякі сукні й коштовності! — вигукнула Гарньюня. — Агов, Сью! Ти ж у них така вродлива будеш!

— Викапана леді, — підтвердила місіс Саксбі.

Почувши ці слова, я глянула на неї — вона дивилася на мене отим своїм химерним поглядом, наче бачила не мене, а мою матір. Мені навіть здалося, що я знову чую: «Статки ще чекають на тебе. На тебе, Сью, і на нас із тобою разом...»

І, зрештою, вона мала рацію. От вони, мої статки, з'явилися неждано-негадано. І що мені робити? Я знов звела очі на Джентльмена. Серце шалено калатало.

— Гаразд, — сказала я. — Я згодна. Але віддасте мені три тисячі фунтів, а не дві. І, якщо леді я не сподобаюся й вона відішле мене назад, я все одно маю отримати сотню — за клопіт.

Він якусь мить вагався, обмірковуючи мої слова. Авжеж, обмірковувати насправді тут не було чого, це він так, вимахувався. За мить Джентльмен усміхнувся й простягнув мені руку. Я дала йому свою. Він потиснув мої пальці й розсміявся.

Джон дивився на це вовкувато.

— От закладаюся десять до одного, що вона повернеться за тиждень, ще й зарюмана, — буркнув він.

— Я повернуся в оксамитовій сукні, — одказала я. — Ще й у рукавичках, отаких завдовжки, у капелюшку з вуаллю й із гаманом, дощенту набитим сріблом. І ти муситимеш звертатися до мене «міс». Еге ж, місіс Саксбі?

Джон сплюнув.

— Та я краще власноруч собі язика відчикрижу!

— Ліпше вже я тобі його відчикрижу! — огризнулась я.

Авжеж, я поводитись як дитина. Але я й була тоді дитиною! Либонь, місіс Саксбі також це відчувала, бо вона не сказала ані слова, а просто сиділа й дивилася на мене, притиснувши руку до своїх ніжних вуст. Вона всміхалася, але обличчя здавалося якимось стривоженим. Я б радше сказала, переляканим.

Можливо, вона й справді була налякана. Чи, може, це мені так здається тепер, коли я знаю, які саме застрашливі й похмурі події відбулися потому.

1 Лент-стрит — одна з вулиць в історичній частині Лондона. Відома тим, що на ній мешкав Чарльз Діккенс і розгорталася дія декількох його романів. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

2 Боро — один із районів Лондона, розташований на південному березі Темзи. Повна назва Боро-оф-Саутерк, історично є частиною графства Суррей.

3 Цирк святого Георгія — театр у Лондоні, у виставах якого брали участь тварини.

4 Райок (заст.) — верхній ярус театального залу. (Прим. ред.)

5 Капшук — гаманець у вигляді торбинки, що затягується шнурочком. (Прим. ред.)

6 Грошові одиниці, які згадуються в романі: 1 пенні (пенс) = 4 фартинги; 1 шилінг = 12 пенні; 2 шилінги = 1 флорин; 10 шилінгів = півсоверена; 20 шилінгів = 1 фунт, соверен.

7 Клеркенвелл — історичний район у центральному Лондоні.

8 Басаман (розм.) — смуга на тілі від удару. (Прим. ред.)

9 Вовпінг — один із районів Лондона.

10 Цукрові мишенята — популярний британський смаколик, льодяник із цукрового сиропу.

11 Вест-Енд — західна фешенебельна частина Лондона.

12 Вайтголл — вулиця в лондонському районі Вестмінстер.

13 «Донька замкаря» — ірландська народна балада про хлопця, який закохався в доньку замкового майстра.

14 Принц Едді — прізвисько Альберта Віктора, герцога Кларенса й Евондейла, старшого з онуків королеви Вікторії.

15 Вайтчепел — бідний район Лондона, відомий переважно тим, що саме тут наприкінці XIX століття відбувалися вбивства, приписувані Джекові Різнику.

16 Чарлі Дзяв — найуспішніший злодій Лондона, персонаж анонімного бульварного роману «Чарлі Дзяв, або Новий Джек Шеппард», який вийшов друком 1865 року.

17 «Сині» — прізвисько поліціантів, яке вони дістали через колір мундира.

18 Джузеппе Гарібальді — національний герой Італії, полководець, парламентарій, письменник.

Розділ другий

Старого книголюба, як з'ясувалося, звали Крістофер Ліллі, а його небогу — Мод. Жили вони на захід від Лондона, ген за Мейденгедом, неподалік від селища під назвою Марлоу. Маєток їхній називався «Шипшина». План Джентльмена полягав у тому, щоб за два дні відрядити мене туди потягом. Їхати я мала сама, адже Джентльмен, за його словами, мусив лишитися в

Лондоні ще принаймні на тиждень – йому треба виконати доручення стариганя й купити матеріали для оправ майбутніх альбомів.

Я не надто переймалася тим, як саме дістануся до цього маєтку, ще й сама. Досі мені жодного разу не випало бути західніше від Креморн-Гарденс – туди ми з небожами містера Іббса іноді ходили по суботах увечері, щоб подивитися на танці. Якось я побачила, як французенка-акробатка йшла ливною через річку й мало не впала – Господи, це було щось! Кажали, що ноги її обтягували панчохи, але, як на мене, вони були голі-голісінькі. Згадую, як, коли вона рухалася ливною, я стояла на мості Баттерсі й дивилася ген за Гаммерсміт, на сільські краєвиди, що простяглися за ним: там були самі лише дерева й пагорби, жодного димаря чи церковного шпиля. Слово честі, від того видовища мене аж сироти пойняли. От сказав би мені тоді хтось, що одної гарної днини я полишу Боро і всіх своїх друзів, місіс Саксбі, містера Іббса й сама-самісінька поїду найматися покоївкою до якогось будинку потойбіч цих похмурих пагорбів, я б, либонь, розреготалася просто цьому жартівникові в обличчя.

Але Джентльмен наполягав, що треба поквартитися, адже, боронь Боже, ця леді, міс Ліллі, усе зіпсує. Що, як вона візьме покоївкою іншу дівчину? Наступного дня після того, як прийшов на Лент-стрит, він сів писати їй листа. У ньому зазначав, наче тішить себе надією, що вона пробачить таку негречність – те, що зважився написати їй особисто, – але в Лондоні він навідавав стареньку няньку, яка в дитинстві була йому замість матері, і дізнався, що та надзвичайно занепокоєна долею своєї небоги, доньки померлої сестри. Авжеж, ішлося про мене. Він написав, що я була покоївкою в такої собі леді, яка тепер вийшла заміж і мала намір поїхати до Індії, тому я втратила місце. За його словами, тепер я шукала собі іншу пані, але зусібіч на мене пантрували спокуси, збиваючи на манівці, то якби ж то якась добросерда леді зголосилася найняти мене, давши можливість утекти якнайдалі від міських знад... – і таке інше в такому ж дусі.

– Якщо повірить у всю цю бздуру, Джентльмене, то вона, либонь, іще дурніша, ніж ви казали, – зауважила я.

Але він на це відповів, що між Стрендом 19 і Пікаділлі 20 знайдеться принаймні сотня дівчат, які завдяки таким от байкам п'ять разів на тиждень вечеряють у ресторанах, і якщо, зачувши ці оповідки, вивертають гаманець навіть безсердечні лондонські денді, то що вже казати про міс Мод Ліллі, яка сидить собі сама самотою, сумна й нетямуща, і нема кому розповісти їй, як воно ведеться у світі?

– От побачиш, – сказав він, запечатав листа й звелів одному із сусідських хлопчаків віднести його до пошти.

Джентльмен був аж такою мірою переконаний, що задум удасться, що, за його словами, мені негайно треба було вчитися поводитися, наче справдешня покоївка.

Почалося все з того, що мені вимили голову. Зачіска в мене тоді була така, як у більшості дівчат із Боро: два проділи, позаду гребінець, а з боків декілька тлустих локонів. Якщо пройтися по ним розжареною праскою, перед тим змочивши цукровою водою, вони будуть цупкі-цупкенькі й протримаються тиждень чи навіть довше. Але Джентльмен сказав, що для сільської місцевості це трохи зухвало. Він змусив мене вимити голову, щоб волосся стало гладеньким, а тоді наказав зробити один-єдиний проділ і вузол на потилиці, який довелося закріпити шпилькою. Гарнуні він також

звелів вимити голову і, коли я декілька разів зробила собі ту саму зачіску — аж доки він не схвалив результат моїх зусиль, — наказав мені зачесати й Гарнюню таким самим побитом, наче вона — то та його леді, міс Ліллі. Панькався він із нами — чисто тобі дівчисько! Коли я нарешті завершила, ми з Гарнюнею стали на позір такі смиренниці, що хоч зараз до монастиря. Джон сказав, що якби наші портрети повісити в молочарні, то й молоко б, либонь, зсілося. Зачувши таке, Гарнюня витягла з волосся шпильки й пожбурила їх до коминця. Декілька волосинок, що пристали до них, із тріском спалахнуло.

— Нашо тобі взагалі це дівчисько, — дорікнув містер Іббс Джонові, — якщо ти її хіба до сліз доводиш?

Джон розреготався.

— А мені подобається, коли вона рюмсає, — одказав він. — Менше уприватиме.

Він був злий хлопчисько, я ж уже казала. Але навіть і його мимохіть захопив Джентльменів задум. Нас усіх захопив. Уперше на моїй пам'яті містер Іббс не піднімав запони на дверях майстерні й дозволив жарівниці геть вистигнути. Коли у двері стукали й просили виточити ключ, він відсилав відвідувачів геть. Ба більше, двох чи трьох злодіїв, які принесли йому здобич, він також вирядив, похитавши головою.

— Ніяк не можу, синку. Не сьогодні. Бачиш, маємо наразі інший клопіт...

Впустив він лишень Філа. Той з'явився, ледь на світ благословилося. Містер Іббс сів із ним до столу й пройшовся по пунктах переліку, який напередодні ввечері уклав Джентльмен. Тоді Філ насунув на очі кепку й пішов. Повернувся він за дві години й притяг торбу й дорожню скриню, обіп'яту тканиною, — узяв він їх у свого знайомця, який на березі Темзи мав таку-сяку комору з краденим. Скриню я мала взяти із собою в маєток, а в торбі знайшлася брунатного кольору вовняна сукня, яка більш-менш пасувала мені за розміром, плащ, черевички й чорні шовкові панчохи. А до всього там виявилася купа справжньої жіночої білизни — білої-білісінької.

Шойно містер Іббс розв'язав шнурів'я на торбі, зазирнув досередини й побачив її, він одразу відійшов у найвіддаленіший кутку кухні, де в нього був замок Брама 21, який йому подобалося розбирати, чистити й збирати наново. Джона він змусив скласти собі компанію й доручив йому тримати гвинтики. Джентльмен, проте, став по одному витягати це жіноче причандалля й викладати його на стіл, до якого підсунув стілець.

— Отже, Сью, — сказав він, — уявімо, що цей стілець — то міс Ліллі. Як ти її вдягатимеш? Почнімо з панчох і панталонів.

— З панталонів? — перепитала я. — Ви що, маєте на увазі, що вона голяка?

Гарнюня пирснула, притиснувши долоньку до рота. Вона сиділа біля ніг місіс Саксбі, яка наново накручувала їй волосся.

— Голяка? — повторив Джентльмен. — Певна річ, що так. Гола-голісінька, у чому мати привела. А як інакше? Вона ж має роздягнутися, якщо одяг забрудниться чи якщо надумає купатися. А тобі належиться забирати в неї брудну білизну й давати їй чисту.

Раніше мені це на думку якось не спадало. Я уявила собі, що стою й простягаю панталони якійсь геть незнайомій голій дівчині. Якось одна така дівуля з вереском голяка промчала по Лент-стрит, а за нею — полісмен і доглядачка. Що, як міс Ліллі так само завершить і кинеться навтьоки? Мені що, доведеться ганятися за нею? Я зашарілася, і Джентльмен це помітив.

— Та досить уже, — зауважив він, насилу стримуючись, щоб не посміхнутися.
— Невже ти аж така бридлива?

Я похитала головою: ні, бридливою я не була. Він кивнув, а тоді взяв зі столу панчохи й панталони й поклав їх на сидіння стільця.

— А далі що? — спитав він.

Я знизала плечима.

— Напевне, сорочка.

— Не сорочка, а шеміза 22, — виправив він мене. — І запам'ятай: перш ніж подати, маєш її зігріти.

Він узяв шемізу й підніс її до полум'я коминця. Відтак обережно повісив на спинку стільця над панталонами — наче стілець у неї убрався.

— А тепер корсет, — сказав він. — Вона забажає, щоб ти затягнула шнурівки, якомога дужче. Давай-но подивимось, як ти з цим упораєшся.

Він «одягнув» корсет на шемізу шнурівкою назад і навалився на стілець усією вагою, щоб притримати його, поки я затягувала шнурівку й зав'язувала бантик. Від натуги на моїх пальцях лишилися червоні й білі смужки — наче мене різками вперіщили.

— Чому вона не носить корсет зі шнурівкою попереду, як нормальна дівчина?
— спитала Гарнюня, яка спостерігала за моїми зусиллями.

— Тому що тоді їй не знадобиться покоївка, — відповів Джентльмен. — А якщо в неї не буде покоївки, звідки вона визнає, що вона — леді? Збагнула?
— підморгнув він.

Після корсета настала черга ліфа, а тоді шемізетки 23. Відтак був кринолін із дев'яти обручів, а тоді нижні спідниці, цього разу шовкові. Потому Джентльмен змусив Гарнюню помчати на другий поверх і принести слоїчок парфумів міс Саксбі. Він змусив мене прикрити парфумами те місце, де з оборок шемізетки стирчало коструbate дерев'яччя стільця, — там, за його словами, буде шийка міс Ліллі.

На додачу я мала повсякчас повторювати:

— Будь ласка, міс, підведіть руки, щоб я обсмикнула цей рюшечок.

Чи:

— Міс, як вам більше до вподоби: розправити чи залишити воланчик?

Чи:

- Готові, міс?
- Затягнути трохи тугіше?
- Ще тугіше?
- Ой, пробачте, будь ласка, я вас випадково вскубнула...

Від усього цього шарварку я аж упріла. А просто перед нами незабаром опинилася міс Ліллі — туго затягнутий корсет, нижні спідниці струміли підлогою, а напахчена вона була — чисто тобі троянда. От хіба що замість голови й плечей зяяла порожнеча.

— Щось вона наче якась неговірка, — зауважив Джон. Він час від часу крадькома позирав на нас, поки містер Іббс порався зі своїм замком.

— Вона справжня леді, — одказав Джентльмен, погладжуючи борідку. — Сором'язлива за своєю природою. Але дарма, ми зі Сью її розворушимо. Еге ж, любя?

Він сів навпочіпки біля стільця й торкнувся пишних спідниць, а тоді запустив руку просто під шовк. Він зробив це так вправно, ніби йому це була не первина. І що вище опинялися пальці, то сильніше пашило його обличчя. Шовк шелестів, кринолін погойдувався, потім стілець хитнувся, ніжки його заскрипіли — і наступної миті запала тиша.

— Отак-от, стерво моє солоденьке, — видихнув він м'яко. Витяг руку з-під спідниць — у пальцях була затиснута панчоха. Він віддав її мені й позіхнув.

— А тепер можна й на боковеньку, — сказав він.

Джон усе ще витріщався на нас — мовчки кліпав, подрігуючи ногою. Гарнюня потерла очі. Нова зачіска майже була готова, від неї пахтіло льодяниками.

Я стала розв'язувати стрічки на шемізетці, попустила шнурівку на корсеті.

— Панночко, а підніміть-но, будь ласка, ніжку, щоб я зняла з вас це! Затамуйте-но на мить дух, міс, так легше буде зняти!

Він змусив мене морочитися таким от робом іще годину, а може, і більше. А тоді розігрів праску аж до червоного й підступив до Гарнюні.

— Ану, плюнь на неї, — попросив він.

Вона так і зробила, плювок засичав на розжареній поверхні. Джентльмен узяв цигарку і запалив її, притиснувши до розпеченої праски. Згодом, поки він стояв і курив, місіс Саксбі — колись, бозна-коли, ще до того, як опікуватися немовлятами, вона працювала у пральні — навчила мене, як правильно прасувати й складати жіночу білизну. На це, авжеж, знадобилася ще година.

Відтак Джентльмен наказав мені піднятися на другий поверх і приміряти сукню, яку приніс для мене Філ. Вона була доволі непоказна, цинамонова, приблизно того ж самого відтінку, що й моє волосся. Стіни в кухні також були пофарбовані у брунатний, тож, коли я повернулася, перевдягнувшись, мене було майже не розгледіти. Як на мене, радше б сукня була блакитна чи фіолетова, але Джентльмен сказав, що, як для шпигунки чи для покоївки, удяганка просто чудова – тож, оскільки я в «Шипшині» виконуватиму обидві ці ролі, мені вона пасує ідеально.

Це нас насмішило; тоді я трохи походила кімнатою, щоб призвичаїтися до спідниці (вона була вузька) і щоб Гарньюня глянула, як лягла сукня та чи не треба десь припасувати. А тоді Джентльмен узявся вчити мене робити реверанс. Це виявилось набагато складнішим, ніж мені досі здавалося. Авжеж, можна чимало сказати про той спосіб життя, до якого я призвичаїлася, але то було життя, у якому я сама була собі пані. Реверансів я зроду-віку нікому не робила. А тепер Джентльмен примушував присідати знову й знову – мене аж млоїти почало. За його словами, для справжньої покоївки реверанс зробити – як собаці муху з'їсти. Він наполягав, що варто мені опанувати цю премудрість, – то буде раз і назавжди, забути цю навичку я вже не зможу. І він таки не помилився – я навіть зараз можу зробити цілком пристойний реверанс. Чи могла б, якби виникла така потреба.

Хай там як, коли ми нарешті завершили з реверансами, він змусив мене завчити власну роль. І щоб перевірити, як я її засвоїла, поставив мене перед собою й наказав повторювати все наново – наче перевіряв знання Закону Божого в маленької дитини.

– Отже, – почав він. – Як вас звуть?

– Сьюзен, – одказала я.

– Сьюзен – а далі?

– Сьюзен Тріндер.

– Сьюзен Тріндер, сер. Затям, там, у «Шипшині», я для тебе вже не Джентльмен. Там мене зватимуть містер Річард Ріверс. І маєш звертатися до мене «сер», так само як і до містера Ліллі. А панночку називатимеш «міс Ліллі» або «міс Мод» – це вже як вона сама волітиме. А ми тебе називатимемо Сьюзен... – Аж раптом він спохмурнів. – Але ні, не Сьюзен Тріндер. Це може навести їх на слід, якщо справа не вигорить. Треба знайти тобі інше прізвище...

– Валентайн, – бевкнула я.

Ну що вам на це сказати? Мені ж було лишень сімнадцять років. Усі ці романтичні витребеньки я просто обожнювала.

Джентльмен, зачувши цю пропозицію, зневажливо закопирив губу.

– Просто чудово, – зауважив він. – Якщо збираєшся грати на сцені, кращого варіанта годі й шукати.

– Але я знаю дівчат, які й справді мають прізвище Валентайн!

— Еге ж, — підтакнула Гарнюня. — Флой Валентайн і дві її сестри. Боже милий, я їх просто ненавиджу. Сью, нащо тобі таке саме прізвище, як оце в них?

Я замислилася.

— А й справді.

— Отож, — підсумував Джентльмен. — Надто вигадливе прізвище нам ні до чого, воно може звести все на пси. Завеликий ризик, адже це справа життя й смерті. Нам потрібно назвати тебе якимось так, щоб це не привертало уваги. Прізвище має бути звичайним, але водночас... — Він замислився. — Водночас таким, яке неважко було б запам'ятати. Може, Браун, під колір сукні? А втім... Так, авжеж. Назвемо тебе Сміт. Сьюзен Сміт, — усміхнувся він. — Урешті-решт, ти в нас і справді будеш ковалем 24. Наклепаєш нам грошви...

Він особливим чином зігнув середній палець на руці — так, як завжди робили в Боро, коли не хотіли казати вголос слово «злодій». Ми знову розреготалися.

Джентльмен так сміявся, що аж закашлявся. Тоді витер очі, на яких від сміху забриніли сльози.

— Боже милий, оце комедія... — пробурмотів він. — То на чому ми зупинилися? Так, авжеж. Давай наново. То як вас звуть?

Я відповіла, додавши оте «сер».

— Чудово. А звідки ви родом?

— З Лондона, сер, — одказала я. — Відколи померла моя матінка, я жила з тітонькою. Ну тобто з тамтою пані, що піклувалася про вас, коли ви були хлопчаком, сер.

Він кивнув.

— Щодо фактів — тут усе чудово. Але стиль жакликий. Ну ж бо ще раз. Я певен, міс Саксбі гідно тебе виховала. Ти ж не фіалки продаєш, урешті-решт! Іще раз!

Я скривилася, але все ж таки повторила, уже старанніше:

— Я жила з тією пані, яка піклувалася про вас, коли ви були хлопчаком, сер.

— Оце вже краще. І де ви працювали, поки не потрапили до «Шипшини»?

— В однієї доброї леді, сер, у Мейфейрі 25. Вона нещодавно вийшла заміж і збирається вирушити до Індії. Там у неї буде нова покоївка, із місцевих, тому мої послуги будуть їй непотрібні.

— Відолашна дівчина. Вам не позаздриш, Сью.

— Так, сер.

— І ви, авжеж, вдячні міс Ліллі, яка зголосилася дати вам можливість працювати в «Шипшині»?

— Аякже, сер! Страшне діло, як вдячна!

— Знов за рибу гроші... — замахав він рукою. — Але хай собі. Утім, не витріщайся так на мене, затирила? Краще дивися на мої черевики. Еге ж, отак. А тепер ще одне, це дуже важливо. У чому полягатимуть твої обов'язки в новій пані?

— Я мушу будити її щоранку, — відповіла я. — Приносити їй чай. Умивати її, одягати й зачісувати. Маю дбати про її прикраси й не цупити їх. Маю гуляти з нею, якщо їй кортітиме пройтися, або сидіти поряд, якщо вона захоче відпочити. Маю носити віяло, як, бува, їй стане спекотно, її пелерину, як, бува, вона змерзне, одеколон — бо що, як у неї болітиме голова? — а також нюхальну сіль, якщо їй стане млосно. Маю також бути присутньою під час уроків малювання й не помічати, коли вона шаріється.

— Чудово! А як ти охарактеризуєш себе саму?

— Я добродесна й щира.

— А яка твоя головна мета, що про неї знаємо тільки ми?

— Мені треба, щоб вона закохалася у вас і втекла разом із вами від свого дядечка. Щоб ви, містере Ріверс, отримали статки й про мене відтак не забули.

Я підхопила спідниці й зробила гречний реверанс, дивлячись на носики його черевиків.

Гарнюня аж заплескала в долоньки. Місіс Саксбі потерла руки й промовила:

— Три тисячі фунтів, Сью. Боже милий! Гарнюню, а дай-но сюди якогось із дітваків, аж обійняти когось кортить!

Джентльмен відступив на крок і запалив цигарку.

— Непогано, — підсумував він. — Зовсім непогано. Ще трохи відшліфувати — і по всьому. Згодом іще потренуємося.

— Згодом? — вигукнула я. — Джентльмене, скільки можна? Якщо міс Ліллі візьме мене покоївкою, щоб догодити вам, то їй має бути однаково, вправна я чи ні!

— Їй, можливо, й однаково, — одказав Джентльмен. — Якби йшлося лише про неї, можна було б одягнути фартуха на Чарлі Дзява й відрядити його до «Шипшини». Але тобі доведеться ошукати не тільки міс Ліллі. Там ще є той старигань, її дядько, і крім нього ціла юрба челяді.

— Челяді?! — вигукнула я. Досі мені якось не спадало на думку, що в будинку буде челядь.

— Певна річ, — відповів він. — Невже ти думаєш, що у великому маєтку можна якось жити без слуг? Насамперед там є управитель, містер Віз...

— Містер Віз! — фоккнув Джон. — Як вони його називають: Великий Віз чи Малий Віз?

— Ніяк, — відповів Джентльмен і знову повернувся до мене. — Містер Віз, — повторив він. — Утім, не думаю, що в тебе з ним виникнуть якісь проблеми. Але також там є місіс Стайлз, економка. І от вона, можливо, до тебе придивлятиметься, тож доведеться пильнувати. А ще там є хлопець-помічник містера Віза, пахолок 26 Чарльз, і, здається, декілька служниць, які допомагають на кухні. Також двійко дівчат-покоївок, що наводять лад у будинку, стайничі, їхні помічники, садівники — але з цими ти не стикатимешся, тому на них можна не зважати.

Я дивилася на нього з жахом.

— Але ж ви нічого про це не згадували! — пробелькотіла я. — Місіс Саксбі, хіба ж він щось про них усіх казав? Хіба він казав, що там буде ціла сотня челядників, перед якими мені також доведеться вдавати покоївку?

Місіс Саксбі тискала немовля, наче воно не жива дитина, а шматок тіста.

— Відверто кажучи, Джентльмене, — зауважила вона, потупивши очі, — ви й справді допіру анічичирк про челядь...

Він знизав плечима.

— Це дрібниці, — одказав він.

Дрібниці?! Оце такий він був. Розповість лише якусь частину історії та вдаватиме, що виклав усе до останнього слова.

Але відмовитися я вже не могла — запізно. Наступного дня Джентльмен знову змусив мене тренуватися вдавати покоївку, а ще за день надійшов лист від міс Ліллі.

Він особисто отримав його в поштовому відділенні в Сіті. Якби нам принесли пошту, сусіди зчинили б гвалт. Він сам забрав листа й приніс його до будинку на Лент-стрит, а тоді розпечатав. Ми всі сиділи мовчки й чекали, доки він прочитає, що вона йому відписала, — тільки містер Іббс тарабанив пальцями по столу. Він завжди так робив, коли хвилювався. Я й сама хвилювалася.

Лист був коротенький. Насамперед міс Ліллі повідомляла, що їй було дуже приємно отримати звістку від містера Ріверса. Вона писала, що з його боку дуже шляхетно так дбати про стару няню. Якби ж то всі джентльмени були такі добросерді й чуйні, як оце він!

Без помічника її дядечко як без рук, повідомляла вона. І будинок також змінився — надто вже в ньому тихо й нудно. Можливо, це через те, що погода змінилася. А от щодо покоївки...

Джентльмен трохи нахилив аркуш, щоб на нього падало світло.

Щодо покоївки, бідолашної Агнес, то вона має велику приємність повідомити йому, що та, найімовірніше, одужає...

Ми вислухали цю новину й затамували дух. Місіс Саксбі заплющила очі, а містер Іббс скося позирнув на вистиглу жарівницю, підраховуючи, либонь,

яких збитків він зазнав за останні два дні. Але тоді Джентльмен усміхнувся. Агнес не помре, так, але почувається вона кепсько і настрій у неї поганий, тому її вирішили відрядити назад до Корка.

— Боже, благослови ірландців! — видихнув містер Іббс, витираючи носовичком упріле чоло.

Джентльмен провадив далі:

Радо зустрінуся з дівчиною, про яку ви казали, — писала міс Ліллі. — Я потішуся, якщо ви відразу відрядите її до мене. Мені важливо, що про мене не забувають. Я не надто розніжена всезагальною увагою до мене й моїх потреб. Якщо вона добросерда й старанна, вона мені, певна річ, сподобається. До того ж, містере Ріверс, вона буде для мене ще дорожчою, бо приїде з Лондона, де тепер перебуваєте ви.

Джентльмен знов усміхнувся, підніс листа до вуст й удав, ніби його цілує. Фальшива каблучка засяяла у світлі лампи.

Авжеж, усе сталося саме так, як цей бісів розумака й передбачав.

Того вечора — останнього вечора, який я мала провести на Лент-стрит, і першого з вечорів, які мали наблизити Джентльмена до статків міс Ліллі, — того вечора містер Іббс відрядив хлопців за смаженим м'ясом, а сам поклав розігріватися на жарівницю якесь своє залізниччя, бо мав намір приготувати святковий фліп 27.

На вечерю в нас була фарширована свиняча голова — я обожнювала цю страву, тож її замовили зумисне на мою честь. Містер Іббс із різницьким ножем улаштувався біля затільних дверей і, засукавши рукави, нахилився й став гострити лезо об кам'яну сходинку. Однією рукою він спирався на одвірок, і я спостерігала за ним із якимось химерним відчуттям, від якого аж шкіра на голові засвербіла. На одвірку були добре помітні зарубинки. Щороку на Різдво містер Іббс змушував мене ставати біля дверей і, поклавши ножа мені на голову, відмічав у такий спосіб, наскільки я витягнулася за рік. Тепер він вовтузив лезом по каменю туди-сюди, поки метал не заспівав, а тоді віддав ніж місіс Саксбі, і та розрізала м'ясо. Так завжди було заведено в нашому будинку — м'ясо розрізала саме вона. Одне вухо отримав містер Іббс, друге — Джентльмен, писк — Джон і Гарньюн, а щоки, де м'ясо було найніжніше, — ми з місіс Саксбі.

Усе це, як я вже казала, було влаштовано на мою честь. Але не знаю, чому саме, — чи то через те, що я побачила оті зарубки на одвірку, чи, може, тому, що подумала про суп, який готуватиме місіс Саксбі з кісточок свинячої голови, що залишаться після вечері, а я вже його не скуштую, чи, може, річ була в самій голові — вона наче кривилася до мене, вії очок і щетинки рийки ніби злиплися від сліз, — коли ми сіли до столу, мене раптом поймав смуток.

Джон і Гарньюн жадібно накинулися на їжу, вони сміялися й сперечалися, схоплювалися й супилися, коли Джентльмен їх під'юджував. Містер Іббс ретельно порався над своєю порцією, місіс Саксбі також схилилася над тарілкою, а я нудилася над їдлом — апетиту геть не було. Урешті-решт

половину своєї порції я віддала Гарнюні. Вона поклала м'ясо на Джонову тарілку, і той миттю увіп'явся в нього зубами з якимсь майже собачим скавучанням.

Потім, коли тарілки спорожніли, містер Іббс заходився збивати яйця з цукром і ромом, щоб приготувати фліп. Він наповнив сім склянок, узяв своє розжарене залізниччя з жаровні, трошки помахав ним у повітрі, щоб трохи вистигло, а тоді занурив залізяки до склянок.

Готувати фліп так само цікаво, як підпалювати різдвяний пудинг, — усім подобалося за цим спостерігати й слухати сичання.

— А можна, я собі сам зроблю? — спитав у містера Іббса Джон, чиє обличчя після вечері розпало й аж лошилося, ніби в того хлопчика з картинки у вітрині цяцькової крамниці.

Усі сиділи отак, помоніли, сміялися, уявляли, як воно буде добре, коли Джентльмен забагатіє, а я повернуся додому зі своїми трьома тисячами. Я ж мовчала, і цього, здається, ніхто не помічав.

Нарешті місіс Саксбі поплескала себе по животу й сказала:

— Містере Іббс, а чи не заграєте ви нам колискової?

Містер Іббс умів дуже добре свистіти — чисто тобі чайник! — аж годину безперестанку. Він відсунув склянку, витер вуса й став виводити «Матроську куртку». Місіс Саксбі йому тихенько підспівувала, аж згодом очі її зволожили й голос зірвався. Її чоловік був моряком, і він загубився в морі. Ну тобто це вона його загубила, бо він був живий-здоровий і нині мешкав собі десь на Бермудах.

— Як красиво, — сказала вона, коли пісня завершилася. — А тепер, на Бога, ужарте-но веселої, бо я вже щось геть розхлипалася. Хай молодь трохи потанцює.

Містер Іббс засвистів танкову, місіс Саксбі заходила плескати в долоні, а Джон і Гарнуня звелися й відсунули стільці.

— Потримайте, будь ласка, мої серезки, місіс Саксбі, — попросила Гарнуня.

Вони тоді утнули польку, аж порцелянові фігурки на камінній полиці застрибали й курява здійнялася над підлогою. Джентльмен стояв, прихилившись до стіни, смалив цигарку і споглядав, як вони танцюють. Час від часу він вигукував: «Гоп!» чи «Ану, вжар, Джонні!» — так, наче підбадьорював тер'єра, на якого не поставив гроші, під час собачих боїв.

Коли вони запросили й мене потанцювати, я відмовилася. Від куряви я стала чхати, і до того ж той інструмент, що ним містер Іббс зігрівав мені фліп, виявився надто гарячим, тому яйце зсілося. Місіс Саксбі приготувала склянку фліпу й тарілку зі шматочками м'яса для сестри містера Іббса, і я зохотилася віднести їй частування.

— От і добре, дівчинко моя, — сказала місіс Саксбі, припліскуючи в такт мелодії.

Я взяла тарілку, склянку й свічку, непомітно вислизнула з кухні й рушила нагору.

Іти з кухні зимовими вечорами – це все одно, що з небес спускатися на землю. Так мені завжди чомусь здавалося. Але навіть попри це, по тому, як я залишила тарілку й склянку обіч ліжка, на якому спала сестра містера Іббса, і заспокоїла кількох немовлят, які прокинулися від тупотіння поверхом нижче, мені не хотілося повертатися. Я пройшла трохи далі майданчиком – до дверей кімнати, у якій спали ми з місіс Саксбі, – а тоді піднялася сходами на горище, до того закамарку, де з'явилася на світ.

Тут завжди було зимно. Сьогодні ж тут узагалі гуляв протяг, вікно було ледь причинене, тому студінь була ще лютіша, ніж завше. Підлога тут була дощана, на ній лежали хідники. Стіни голі, лише біля умивальника був прилаштований шматок вошанки, щоб бризки не потрапляли на стіну. На умивальному столику лежали чоловіча камізелька й сорочка. Обидві належали Джентльменові, так само як і двійко комірців. Завжди, коли приїжджав на Лент-стрит, він спав саме в цій кімнаті, хоча міг би влаштуватися разом із містером Іббсом на кухні. Я принаймні обрала б саме кухню. Зараз на підлозі стояли похнюпившись його високі шкіряні чоботи, відчищені й наложені. Поряд була сумка, з якої стирчала ще якась білизна. На стільці валялося декілька монеток, що висипалися з кишені, лежала пачка цигарок і сургучева паличка. Монети були легенькі, а сургуч – крихкий, наче палений цукор.

Ліжко було заслано абияк. Замість ліжника на ньому була червона оксамитова порт'єра, з якої зрізали кільця. Її винесли з будинку, що палав, тому вона й досі смерділа смаленим. Я взяла її й накинула собі на плечі, наче плащ. Тоді пальцями загасила свічку й підійшла до вікна. Мене морозило, а я все дивилася на дахи, димарі й на міську в'язницю, де повісили мою матір.

На вікні вже розпустилися перші квіти наморозі, я притисла до однієї з них палець, і крига незабаром перетворилася на каламутну краплю. Навіть звідси було чути, як свистів містер Іббс і як тупцяла Гарнюня, але вулиці Боро, що розкинулися просто переді мною, були геть темні. Лиш де-не-де у віконцях мерехтіло тьмяне світло, блимали ліхтарі на даху кебів, відкидаючи довгі тіні, і хутко мчали в темряві самотні змерзлі перехожі. Я думала про всіх злодіїв, що жили там, у інших будинках, про їхніх дітей і про інших людей, тих пересічних чоловіків і жінок, що жили собі своїм химерним і таким звичайним життям в інших будинках, на інших вулицях, в інших, менш похмурих районах Лондона. Я подумала про Мод Ліллі, яка сидить собі у своєму великому маєтку. Вона навіть не знає мого імені – а я не здогадувалася про її існування ще три дні тому. Вона й гадки не має, що я оце стою зараз і лаштую для неї пастку, а Гарнюня Воррен і Джон Врум танцюють собі польку в нас на кухні.

Цікаво, яка вона? Я колись була знайома з дівчинкою на ймення Мод, у неї була лише половина губи. Вона завжди брехала, що іншу половину їй відірвали під час бійки, але я знала напевне, що вона така була, відколи на світ з'явилася, а битися зовсім не вміла. Та Мод урешті-решт померла – ні, її не вбили, вона просто отруїлася протухлим м'ясом. Один-єдиний шматочок з'їла, і він її вколов. Отак-от.

Але в неї волосся було геть темне. Джентльмен казав, що в іншій Мод, у його Мод, волосся світле й сама вона нівроку. Але, коли я думала про неї, уявити могла тільки темноволосою, сухореброю й тонкою, наче отой он кухонний стілець, що на нього я вдягала корсет.

Я спробувала була зробити реверанс. Загорнувшись в оксамитову порт'єру, подужати це було не так уже й легко. Я спробувала ще раз. Від несподіваного страху мене аж циганський піт пройняв.

Відтак у кухні прочинилися двері й хтось став підніматися сходами. А тоді я почула голос місіс Саксбі, яка кликала мене. Я не відповіла. Я почула, як вона зайшла до спальні поверхом нижче, шукаючи мене. Потім запала тиша, а тоді знову пролунав звук кроків, цього разу сходами, що вели до горища. Миготнув племінець свічки. Місіс Саксбі трохи захекалася, поки піднімалася, але зовсім трішечки, бо попри огрядність вона була доволі прудка.

— Сью, ти тут? — спитала вона тихо. — Сама самотою сидиш у глупому потемку?

Вона роззирнулася й побачила те, що раніше була вгледіла я: монетки, сургуч, Джентльменові чоботи й шкіряну сумку. А потім підійшла до мене й торкнулася моєї щоки теплою сухою долонею. І я тоді сказала — слова вихопилися, наче зойк, ніби вона полоскотала мене чи вщипнула, і тоді було стриматися:

— А що, як я не подужаю це, місіс Саксбі? Що, як у мене не вийде? Що, як я розгублюся й усіх вас підведу? Може, краще справді відрядити туди Гарнюню?

Вона похитала головою й усміхнулася.

— Ну ж бо, припини, — сказала вона. Підвела мене до ліжка, ми з нею сіли, вона мало не силоміць уклала мою голову собі на коліна й стала пестити моє волосся, відвівши пруг порт'єри від мого обличчя. — Припини...

— Але ж це так далеко... — пробурмотіла я, зазираючи їй в очі.

— Та ні, не дуже, — відповіла вона.

— А ви про мене згадуватимете, поки я буду там?

Вона заходилася прибирати пасмо волосся, що вибилося із зачіски в мене на скроні.

— Щохвилини згадуватиму, — відповіла вона тихо. — Ти ж бо моя рідна дівчинка! Як мені не хвилюватися? Але ж поряд буде Джентльмен. Я б тебе не відпустила з якимось звичайним пройдисвітом...

Принаймні відповідь була чесна. Але серце в мене все одно аж заходилося. Я знов подумала про Мод Ліллі, про те, як вона сидить самотою у себе в кімнаті, зітхає й чекає, поки я приїду, розв'яжу їй корсет і зігрію нічну сорочку біля коминця.

«Відолашна леді», — сказала про неї Гарнюня.

Я закусила губу. А тоді спитала:

— А мені обов'язково це робити, місіс Саксбі? Хіба це не підло? Хіба не паскудно?

Вона витримала мій погляд, а тоді звела очі й кивнула на краєвид за вікном.

— Вона б це зробила, я певна, — сказала вона. — Навіть не вагалася б. І я знаю, що саме вона відчувала б, якби бачила тебе зараз. Страх, так, але водночас і гордість. І гордість переважала б.

Ці слова змусили мене замислитися. Якусь мить ми сиділи мовчки. А тоді я спитала її про одну річ, про яку жодного разу не запитувала досі. Про те, про що в нас на Лент-стрит, де були самі лише злодії та шахраї, ніхто й ніколи не запитував. Я прошепотіла:

— Як гадаєте, місіс Саксбі, коли тебе вішають, це дуже боляче?

Її рука, якою вона пестила моє волосся, завмерла. Тоді вона знову стала мене гладити, так само заспокійливо й упевнено, як і до того.

— Мені здається, що ти відчуваєш тільки зашморг на шиї. Нічого більше, — відповіла вона. — Це, напевне, лоскітно... ну, на мою думку.

— Лоскітно?

— Либонь, поколює трохи.

Її долоня все ще пестила моє волосся.

— А коли відчиняють ляду? — спитала я. — Що відчуваєш тоді?

Її нога ледь сіпнулася під моєю щогою.

— Мабуть, коли відчиняють ляду, можуть бути судоми, — визнала вона.

Я згадала тих людей, за стратю яких споглядала. Так, вони смикалися. Брикалися й хвищалися, наче ті дитячі іграшки — мавпочки на паличці.

— Але це стається дуже швидко, — вела далі місіс Саксбі. — Напевне, саме через швидкість не відчуваєш болю. А коли вішають жінку, то вузол затягують особливим чином, Сью, і все завершується ще швидше.

Я знову звела на неї погляд. Свічку вона поставила на підлогу, тож та осяювала її обличчя знизу, і від цього воно химерно змінилося: щоки здавалися якимись набряклими, а очі були наче в старезної бабці. Я здригнулася, а місіс Саксбі торкнулася мого плеча, і навіть крізь оксамит я відчула цей владний доторк.

Потім вона схилила голову.

— Там сестра містера Іббса знову нетямиться, — сказала місіс Саксбі. — Матусю свою кличе. Вона вже отак п'ятнадцять років животіє, бідолашна. Я б не хотіла до такого дожити, Сью. Я ось що тобі скажу: з усіх варіантів, як можна полишити цей світ, отой, швидкий, либонь, найліпший.

Сказала це й підморгнула.

Не схоже було, що вона жартує. Утім, іноді я думаю: може, вона просто хотіла мене заспокоїти?

Але тоді я так не вважала. Я звелася, поцілувала її й пригладила волосся – те пасмо, що вона його термосила, – а тоді знову пролунав стукіт кухонних дверей і кроки на сходах – цього разу важчі, – і ми почули голос Гарньюні.

– Сью, ти де? Ти не підеш танцювати? Містер Іббс не на жарт розійшовся, у нас там весело!

Від її вигуку прокинулася чи не половина немовлят, і своїм вереском вони розбудили всіх інших. Але місіс Саксбі сказала, що нагляне за ними сама, тому я спустилася до кухні й цього разу таки потанцювала – з Джентльменом, який змусив мене вальсувати. Він був уже напідпитку й міцно стискав мене. Джон знову танцював із Гарньюнею, і ми отак тупцяли кухнеюдесь із півгодини. Джентльмен постійно гукав: «Давай-но, Джонні! Сміливіше, хлопчику! Уперед!» А містер Іббс тільки один-єдиний раз зупинився й змастив маслом губи – щоб легше було свистіти.

Наступного дня, опівдні, я мала полишити їх. Я спакувала всі свої речі до тієї обіп'ятої тканиною дорожньої скрині й одягла простеньку брунатну сукню й плащ, а на голову, знов зачесану дуже просто, – капелюшок. Я затирила все, чого Джентльмен вчив мене протягом цих трьох днів. Я запам'ятала свою нову біографію й ім'я – Сьюзен Сміт. Залишалася ще одна-одненька річ, і, коли я востаннє сіла обідати в нашій кухні – це був хліб і в'ялене м'ясо, такою мірою пересушене, що в ньому аж зуби застрягали! – Джентльмен нарешті це зробив. Він витяг зі своєї сумки аркуш паперу, перо й чорнило й написав для мене рекомендаційного листа.

Зробив він це так хутко – я не встигла й оком змигнути. Звісно, фальшувати документи йому вже було не вперше. Він дав чорнилу висохнути, а тоді прочитав написане вголос. От про що там ішлося:

«Усім зацікавленим особам. Леді Еліс Данрейвен, яка мешкає на вулиці Яндола-стрит, Мейфейр, рекомендує міс Сьюзен Сміт...» – і таке інше. Що там було далі, я вже до пуття не пам'ятаю, але мені тоді здалося, що звучить доволі переконливо. Він дочитав, знову поклав листа на стіл і розписався – закрутисто, по-жіночому. Тоді віддав листа місіс Саксбі.

– То що скажете, місіс С.? – спитав він із посмішкою. – Як гадаєте, це допоможе Сью отримати місце?

Але місіс Саксбі сказала, що вона в тому не тямить і не візьметься за висновки.

– Тобі краще знати, хлопчику мій, – сказала вона, не дивлячись на нього.

Авжеж, тут, на Лент-стрит, коли нам треба було залучити до роботи когось стороннього, ми б радше повірили не рекомендаційному листу, а його відсутності. До нас іноді приходила молода карличка – мити підлогу й кип'ятити дитячі пелюшки. Але вона була злодійка. Порядних дівчат ми не наймали. Вони б за мить уторопали, що тут відбувається, і всім був би гаплик. Нам таке було ні до чого.

Отже, місіс Саксбі відмовилася брати листа й Джентльмен зачитав його вголос удруге, а тоді підморгнув мені, склав аркуш, запечатав і поклав до моєї скрині. Я квапливо дожувала в'ялене м'ясо й хліб і застібнула плащ.

Прощатися я мала лише з місіс Саксбі. Джон Врум і Гарньюн раніше від першої по півдні ніколи не прокидалися. Містер Іббс пішов відмикати сейф десь у Боу, за годину до цього він цьомкнув мене в щоку й дав мені шилінг. Я наділа капелюшок. Він був тьмяно-брунатний, того ж кольору, що й сукня. Місіс Саксбі поправила його, щоб сидів рівніше. Потім вона взяла моє обличчя в долоні й усміхнулася.

— Благослови тебе Боже, Сью, — сказала вона. — Ти зробиш нас багатіями!

Але усмішка в неї вийшла якась недолуга. Я раніше ніколи не розлучалася з нею на тривалий час, хіба що на добу. Вона відвернулася, щоб приховати слъози, що замінилися в очах.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.